

การวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตาม
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณา
คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
พ.ศ.๒๕๖๐

โดย

นางสิริรัชต์ เมตตามิตรพงศ์
ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๑
สำนักงานศาลยุติธรรม

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรรุ่นที่ ๖๐
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

เรื่อง วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐

ลักษณะวิชา การเมือง

ผู้วิจัย นางสาวสิริรัชต์ เมตตตามิตรพงศ์ **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** ๖๐

เดิมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติให้การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยโดยอย่างน้อยในวันนัดแรกจำเลยต้องมาศาล เพื่อให้ศาลได้อธิบายคำฟ้องและสอบคำให้การจำเลยก่อน หากภายหลังจำเลยไม่มาศาลจึงจะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ แต่หลังจากกฎหมายบังคับใช้แล้ว ปรากฏว่าบรรดาผู้กระทำความผิดซึ่งล้วนแต่เป็นผู้มีฐานะและมีอิทธิพลกลับอาศัยหลักกฎหมายที่กำหนดให้ต้องสืบพยานโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเป็นเทคนิคในการประวิงคดี โดยการหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลส่งผลให้ต้องหยุดกระบวนการพิจารณาคดี และทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ จึงวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยใหม่ โดยให้อำนาจศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสามารถพิจารณาพิพากษาคดีได้โดยไม่ต้องมีตัวจำเลยมาศาลตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ทำให้จำเลยไม่สามารถอาศัยช่องว่างของกฎหมายดังกล่าวมาเป็นเหตุให้ศาลต้องงดการพิจารณาคดี รวมทั้งไม่มีกำหนดอายุความของคดีไว้ ไม่ว่าจะจำเลยจะหลบหนีไปนานเพียงใดคดีก็ไม่ขาดอายุความ ทำให้เกิดเป็นประเด็นข้อถกเถียงในทางกฎหมายว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของจำเลยในลักษณะเช่นนี้จะกระทำได้หรือไม่ และขัดกับหลักสากลในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยหรือไม่ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่การวิจัยนี้มุ่งเน้นทำการศึกษา ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเอกสารเป็นหลักโดยศึกษาหลักการในเรื่องดังกล่าวเปรียบเทียบกับกฎหมายในต่างประเทศจากการศึกษาพบว่า การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยถึงแม้ว่าศาลจะสามารถพิจารณาพิพากษาคดีลับหลังจำเลยได้ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการ แต่ก็ไม่สามารถบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า การที่ไม่กำหนดอายุความก็พอถือได้ว่าเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งเช่นกัน เพราะผู้กระทำความผิดที่หลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลก็ต้องหลบหนีไปตลอดชีวิต แต่หลักการดังกล่าวยังขัดต่อหลักสากลในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยซึ่งอาจทำให้ประเทศไทยไม่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ ผู้วิจัยเห็นว่าหลักการเดิมที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นหลักการที่ดีอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

พ.ศ.๒๕๖๐มาตรา ๒๘ วรรคสอง ก็มีได้ถึงกับบังคับไปเสียทีเดียวว่าให้ศาลต้องพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเป็นแต่ละเรื่องไปได้ ไม่จำเป็นต้องพิจารณาคดีลับหลังจำเลยทุกเรื่องไป ซึ่งจะเป็นการผ่อนคลายจากปัญหาที่ขาดการยอมรับในเรื่องหลักสากลไปได้ในระดับหนึ่งแต่อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยขอเสนอให้ใช้หลักการตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ.ศ. ๒๕๕๒ ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาที่เป็นสากลและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

Abstract

Title The positive and Negative Aspects of Trial in Absentia under the Organic Act on Criminal Procedure for Persons Holding Political Position B.E. 2560

Field Politics

Name Mrs. Siriratch Mettamittrabonges **Course** NDC **Class** 60

The previous Organic Act on Criminal Procedure for Persons Holding Political Position B.E. 2542 stipulated that the criminal proceedings for persons holding political position shall be conducted with the defendant's presence. At least on the first hearing date of the trial, the defendant shall attend the hearing, so that the court can explain the charge and ask for the plea of the defendant. Later, if the defendant fails to attend the subsequent hearing, the trial can be conducted in absentia. However, after the law was enforced, the defendants who were wealthy and influential deployed the principle of trial with defendant's presence to technically delay the proceeding by fleeing from the trial. As a result, the court had to adjourn the case and the defendant could not be tried and sentenced. The Organic Act on Criminal Procedure for Persons Holding a Political Position B.E. 2560, therefore, introduces the new rule on trial in absentia by empowering the Criminal Division for Persons Holding Political Position Court in the Supreme Court to conduct the trial from the beginning until the end without the defendant present. This will make the defendant unable to use the said loophole in law to discontinue the trial. The new Act also provides no periods of prescription. This means no matter how long the defendant escapes, the trial will still be pending. This rule has raised arguments among legal practitioners that such limitation of rights and liberty of the defendant is whether legally sound and in compliance with international standard. The researcher used documentary research as the main method to study the subject by comparison of laws of Thailand and foreign countries. The research found the positive and negative sides of trial in absentia under the Organic Act on Criminal Procedure for Persons Holding a Political Position B.E. 2560. In fact, the court can conduct the trial in absentia, but the sentence cannot be enforced. However, the researcher views that new change on limitless periods of prescription itself is a type of punishment because the defendant who escapes the trial must run away for the rest of his or her life. Still, such principle is not in compliance with international standard concerning

the fundamental rights of the defendant and this can make Thailand become unacceptable among global community. The researcher views that the principle laid down in the Organic Act on Criminal Procedure for Persons Holding Political Position B.E. 2542 is legally reasonable. However, Organic Act on Criminal Procedure for Persons Holding Political Position B.E. 2560, section 28, paragraph two is not mandatory for the court to conduct the trial in absentia in all cases. The court can use its discretion to conduct the trial with or without the defendant's presence and this can somehow relieve international pressure. However, the researcher views that the principle laid down in the previous Organic Act on Criminal Procedure for Persons Holding Political Position B.E. 2542, that is universal and generally accepted, should be applied

คำนำ

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นแผนกหนึ่งในศาลฎีกา จัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ นับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ถือเป็นศาลชำนาญพิเศษในระบบศาลยุติธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการเฉพาะ เนื่องจากการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีกระบวนการแตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป มีการวางแผนอย่างแยบยล ยากต่อการแสวงหาพยานหลักฐาน การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงมีหลักการพิจารณาคดีเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งแตกต่างทางการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นควรใช้กับประชาชนทั่วไป แต่สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพล มีอำนาจบารมี พยายามใช้เทคนิคและข้อจำกัดของกฎหมายบางประการกระทำความผิด ก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐเป็นจำนวนมาก เมื่อมีพยานหลักฐานกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็พยายามหลีกเลี่ยงไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.๒๕๖๐ จึงบัญญัติหลักการในเรื่องการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยไว้เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อบรรดานักการเมืองทั้งหลายรวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร่วมกันกระทำความผิดโดยมิได้เกรงกลัวต่อกฎหมายแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาโดยวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของบทบัญญัติเกี่ยวกับการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่ยังมีความบกพร่องต่อไป

(นางสิริรัชต์ เมตตามิตรพงศ์)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
ขอบเขตของการวิจัย	๔
วิธีการดำเนินวิจัย	๔
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๔
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสืบพยานในคดีอาญา	๖
แนวคิดและความสำคัญของการสืบพยาน	๖
หลักฟังความทุกฝ่าย	๑๐
หลักการสืบพยานในคดีอาญา	๑๓
ปัญหาข้อขัดข้องในการสืบพยานต่อหน้าจำเลย	๑๖
หลักการสืบพยานลับหลังจำเลย	๑๗
ระบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย	๑๙
กรอบแนวคิดของการวิจัย	๒๓
สรุป	๒๔
บทที่ ๓ การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง	๒๕
การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในประเทศไทย	๒๕
การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในประเทศสหรัฐอเมริกา	๒๘
การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในประเทศฝรั่งเศส	๓๔
แนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ	๔๐
สรุป	๔๔

บทที่ ๔	การวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	๔๖
	การวิเคราะห์ปัญหาข้อขัดข้องในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	๔๖
	วิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	๕๑
	สรุป	๕๒
บทที่ ๕	สรุปและข้อเสนอแนะ	๕๓
	สรุป	๕๓
	ข้อเสนอแนะ	๕๕
	บรรณานุกรม	๕๗
	ประวัติย่อผู้วิจัย	๖๐

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ นับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ตลอดมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ด้วยเจตนารมณ์ที่ต้องการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้ครอบคลุมแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหมดและยังรวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถือเป็นศาลชำนาญพิเศษของระบบศาลยุติธรรม ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อหน้าที่ มีกระบวนการพิจารณาคดีเป็นพิเศษโดยเฉพาะขั้นตอนการพิจารณาที่เป็นไปโดยเปิดเผยแยกจากระบบการพิจารณาคดีอื่นของศาลยุติธรรม ส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีความรวดเร็ว คล่องตัวยิ่งขึ้น การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยกำหนดให้ศาลยึดรายงานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว องค์คณะผู้พิพากษาจำนวน ๙ คน ซึ่งคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจะตรวจสอบพยานหลักฐาน พยานวัตถุ และไต่สวนพยานบุคคล เมื่อไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้นศาลจะนัดฟังคำพิพากษา หากจำเลยไม่มาฟังคำพิพากษาศาลจะเลื่อนการอ่านคำพิพากษาไปและออกหมายจับจำเลยให้มาฟังคำพิพากษา เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กำหนดแล้วจึงจะอ่านคำพิพากษาลับหลังจำเลยและให้ถือว่าจำเลยได้ฟังคำพิพากษานั้นแล้ว ส่วนการบังคับคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมื่อมีคำพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลฎีกาต้องดำเนินการให้มีการบังคับตามคำพิพากษา ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ผ่านมาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาแล้ว สามารถบังคับได้ทันที เพราะคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นที่สุด ไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาอีกต่อไป

การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องกระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะสำคัญให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้ตามบทบัญญัติมาตรา ๒๖ แห่งพระราชบัญญัติ

ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๓ ข้อ ๑๐ กำหนดให้ศาลมีอำนาจพิจารณาและไต่สวนพยานลับหลังจำเลยได้ แต่อย่างไรก็ตาม การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังยึดหลักการพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเป็นหลักตลอดมา เพื่อให้สิทธิในการต่อสู้คดีแก่จำเลยอย่างเต็มที่หากมีกรณีที่ยังมีข้อสงสัยระหว่างพิจารณาของศาลจะส่งผลให้ต้องหยุดกระบวนการพิจารณาคดีลงจนเป็นเหตุให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมืองมาบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ ตัวอย่างเช่นคดีที่นายวัฒนา อิศวเหม อธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงมหาดไทย ถูกศาลฎีกาแผนกคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาจำคุก ๑๐ ปี ในคดีทุจริตต่อหน้าที่ราชการ เหตุใช้อำนาจข่มขู่หรือชักจูงใจให้ผู้อื่นร่วมออกโฉนดที่ดิน ๑,๙๐๐ ไร่ ที่บึงที่คลองสาธารณประโยชน์และที่เพาะยะมูลฝอยซึ่งเป็นที่สงวนหวงห้าม แล้วนำไปขายให้กรมควบคุมมลพิษ เพื่อก่อสร้างโครงการบำบัดน้ำเสีย ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ หรือในคดีที่นายทักษิณ ชินวัตร อธิบดีนายกรัฐมนตรี ถูกศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาจำคุก ๒ ปี ในคดีทุจริตประมุขซื้อที่ดินย่านรัชดาภิเษกร่วมกับคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ภริยา และในคดีที่นายประชา มาลีนนท์ อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาอธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม และอธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยถูกศาลฎีกาแผนกคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาจำคุก ๑๒ ปี ฐานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบในการผลักดันให้เร่งรัดสั่งซื้ออุปกรณ์ครุภัณฑ์บรรเทาสาธารณภัยตามโครงการพัฒนาระบบและบริหารการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ มูลค่า ๖,๖๘๗ ล้านบาทโดยมิชอบ ปัจจุบันบุคคลดังกล่าวอยู่ระหว่างหลบหนีไม่สามารถนำตัวมาบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ เป็นต้น

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๓๐ (๙) และมาตรา ๑๙๕ บัญญัติให้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กำหนดให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการทุจริตเป็นการเฉพาะ เนื่องจากการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีการกระทำที่แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป เช่น มีการวางแผนก่อนจะกระทำความผิด มีเครือข่ายในการกระทำความผิด มีการเตรียมในการกระทำความผิด ทำให้ยากต่อการแสวงหาพยานหลักฐาน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ จึงวางหลักการพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้แตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยควรใช้กับประชาชนทั่วไป แต่สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ข้าราชการ ผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมือง มีอำนาจบารมี ใช้เทคนิคและช่องว่างของกฎหมายบางประการกระทำความผิด เมื่อมีพยานหลักฐานกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็พยายามหลีกเลี่ยงหรือหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลเพื่อพิสูจน์

ความบริสุทธิ์ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ จึงบัญญัติเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว โดยบัญญัติว่า “การพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานให้กระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะสำคัญ ให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้” และในวรรคที่สองบัญญัติว่า “เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) จำเลยไม่อาจมาฟังการไต่สวนพยานหลักฐานได้เนื่องจากความเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(๒) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(๓) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(๔) ในระหว่างพิจารณาหรือไต่สวน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกจากห้องพิจารณาไปโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

(๕) จำเลยทราบวันนัดแล้วไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องไต่สวนพยานหลักฐานใดในนัดนั้นโดยไม่เลื่อนคดีกรณีตาม (๓) ในกรณีที่ต้องมีการส่งหนังสือ คำสั่ง หรือหมายอาญาของศาลให้ส่งไปยังทนายความของจำเลยแทน”

โดยเฉพาะในอนุมาตรา ๓ ซึ่งเป็นกรณีที่จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้ก็สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ แต่โดยที่บทบัญญัติในเรื่องการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย (Trial in absentia) ดังกล่าวมีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของจำเลยในการต่อสู้คดี ซึ่งเป็นประเด็นทางกฎหมายที่มีการถกเถียงกันมากกว่าทำได้หรือไม่ กลุ่มคนที่แสดงความคิดเห็นล้วนแต่เป็นนักกฎหมายและนักสิทธิมนุษยชน บางคนแสดงความคิดเห็นว่าสามารถทำได้ บางคนแสดงความคิดเห็นว่าไม่สามารถทำได้ บางคนแสดงความคิดเห็นว่าขัดกับหลักสากล แต่กรณีจะสามารถทำได้หรือไม่หรือขัดกับหลักสากลหรือไม่นั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ ได้บัญญัติเรื่องการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไว้เช่นกัน โดยบัญญัติว่า “ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา ๑๗๒ วรรค ๒ แล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้...” ดังนั้น การสืบพยานลับหลังจำเลยมิใช่เรื่องใหม่เสียทีเดียวเพียงแต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้บัญญัติในเรื่องนี้ไว้อาจส่งผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐและบรรดานักการเมืองทั้งหลายที่กระทำผิดกฎหมายแต่มิได้เกรงกลัวต่อกฎหมายนั่นเอง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียในการสืบพยานลับหลังจำเลย ตลอดจนปัญหาข้อขัดข้องในการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยศึกษาเปรียบเทียบกับพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย เปรียบเทียบกับแนวคิด ทฤษฎีและหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศ

๒. เพื่อวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียและปัญหาข้อขัดข้องในการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนา ปรับปรุงหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยวิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย ตลอดจนปัญหาข้อขัดข้องในการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ เปรียบเทียบกับการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำบัทกฎหมาย หนังสือวารสาร บทความทางวิชาการและข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ ท่าน แล้วนำมาวิเคราะห์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีและหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

๒. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีและหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศ

๓. ทำให้ทราบข้อดีข้อเสียและปัญหาข้อขัดข้องในการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย และให้ได้ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสืบพยานในคดีอาญา

แนวคิดและความสำคัญของการสืบพยานในคดีอาญา

หลักการพิจารณาและการสืบพยานคดีอาญาในศาลมีหลักสำคัญอยู่ว่า ต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย โดยระบบการสืบพยานในศาลสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระบบที่สำคัญ ได้แก่

๑. ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ระบบไต่สวนเป็นระบบที่ใช้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน เป็นต้น ระบบไต่สวนมีที่มาจากศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในสมัยกลาง ซึ่งทางศาสนจักรโดยเฉพาะอย่างยิ่งสันตะปาปาแห่งกรุงโรมมีอิทธิพลเหนือฝ่ายอาณาจักรคือกษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ โดยในการพิจารณาคดีผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายทางศาสนาของศาลศาสนานั้นจะใช้วิธีซักพยานในรูปแบบของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรงคือพระผู้ทำการไต่สวนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ถูกไต่สวนโดยไม่ต้องมีผู้พิพากษาเป็นคนกลาง ดังนั้นในศาลศาสนาผู้ไต่สวนจึงต้องทำหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐาน ซักถามพยานและชำระความโดยไต่สวนคดีด้วยตนเองตลอด และโดยที่สันตะปาปามีอิทธิพลเหนือกษัตริย์ยุโรปในสมัยกลางอิทธิพลของศาลศาสนาจึงได้ถูกนำมาใช้ในศาลของทางบ้านเมืองในคดีอาญาทั่ว ๆ ไปจนกลายเป็นระบบไต่สวนปัจจุบัน โดยเป็นระบบที่มีการดำเนินคดีไม่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาคดี” ออกจากกัน ให้องค์กรในการดำเนินคดีแยกต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ แต่การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของบุคคลหรือองค์กรเดียวคือผู้พิพากษาหรือศาล และในการดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้ไม่มีทั้งโจทก์และจำเลย มีแต่เพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น นอกจากนี้ผู้ถูกไต่สวนแทบจะไม่มีสิทธิอะไรเลยเพราะเขามีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง กล่าวคือเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-object) ทั้งนี้หมายความว่าตัวจำเลยไม่สามารถที่จะแก้ต่างเพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาได้เลย ต้องอาศัยการดำเนินการขององค์กรที่มีเพื่อสอบสวนและพิจารณาคดีดังกล่าว ศาลมีหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงด้วยตนเองด้วย

^๑ สุวิชา สิริธนินดิ. “การคุ้มครองพยาน: ศึกษาการสืบพยานบุคคลโดยไม่เผชิญหน้าจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๗๒ วรรคสาม”. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๔). หน้า ๔ - ๕.

^๒ คณิต ฦ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ ๗. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๙). หน้า ๕๖.

ความกระตือรือร้น (active) ส่วนทนายความ พนักงานอัยการ หรือผู้เสียหายและผู้ถูกไต่สวนมีบทบาท เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริง (passive)^๓ ถึงแม้คู่ความจะมีสิทธิเสนอพยานหลักฐาน ต่อศาล แต่ศาลก็สามารถสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติมได้อีก ในระบบนี้ไม่มีบทกฎหมายวางระเบียบ การสืบพยานหรือไม่มีบทตัดพยานโดยเคร่งครัดว่าพยานประเภทนี้รับฟังได้หรือไม่ ส่วนใหญ่ศาล จะรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานอย่างเต็มที่ ลักษณะสำคัญของระบบไต่สวน^๔ มีดังนี้

๑.๑ ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดีโดยเป็นผู้ควบคุมการค้นหาความจริง การรวบรวมและตรวจสอบพยานหลักฐาน สามารถแสวงหาและตรวจสอบพยานของศาลเอง โดยศาล มีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมหรือดสืบพยานเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ใกล้ความจริงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธี (Technicality) เกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจ ได้กว้างขวางและยืดหยุ่นได้มากส่วนคู่ความเป็นเพียงฝ่ายเพิ่มเติมพยานเพื่อให้ศาลพิจารณาได้อย่าง รัดกุมขึ้น ดังนั้นศาลในระบบไต่สวนจึงไม่ต้องจำกัดว่าจะต้องรับฟังพยานที่คู่ความแต่ละฝ่ายนำเสนอ เท่านั้น แต่สามารถหาพยานหลักฐานได้เองและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานได้ด้วย

๑.๒ การพิจารณาในคดีอาญาจะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์มีบทบาทเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาพยานหลักฐาน (passive) เนื่องจากภาระ ในการแสวงหาพยานหลักฐานและการตรวจสอบพยานเป็นภาระของศาล ส่วนระดับความช่วยเหลือ ที่โจทก์กับศาลจะร่วมมือกันมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระบบของแต่ละประเทศ เช่น ในประเทศ ฝรั่งเศสพนักงานอัยการอาจขึ้นนั่งซักถามพยานบนบัลลังก์เคียงคู่ผู้พิพากษาได้ ทำให้ความเป็นคู่ความ ในระบบไต่สวนมีน้อยมาก

๑.๓ ทนายความในระบบไต่สวนเป็นเพียงผู้นำเสนอพยานหลักฐานฝ่ายจำเลยที่ยังขาด อยู่หรือเป็นผู้แทนของจำเลยในการแถลงข้อเท็จจริงบางข้อที่เป็นผลดีต่อจำเลยเนื่องจากศาลมีบทบาท ในการควบคุมคดีเป็นหลัก โดยหน้าที่ในการค้นหาพยานหลักฐานและตรวจสอบพยานหลักฐาน ฝ่ายโจทก์จำเลย ทำให้บทบาทของทนายความในระบบไต่สวนมีน้อยกว่าระบบที่มีคู่ความ

๑.๔ ไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะไม่มีบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) ที่เด็ดขาด แต่เปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาลและ ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

^๓ ธีรรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๗). หน้า ๒๗ – ๒๘.

^๔ วรรณพงษ์ คำดี. “ศาลพิจารณากับการสืบพยานลับหลังจำเลย”. (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕). หน้า ๘.

๒. ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบกล่าวหาเป็นระบบที่ใช้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในเครือจักรภพ เป็นต้น ระบบกล่าวหาที่มีที่มาจากกรณีที่บุคคลคนหนึ่งนำเรื่องราวมาฟ้องกล่าวหาบุคคลอีกคนหนึ่งต่อผู้มีอำนาจชี้ขาดเพื่อให้ผู้มีอำนาจชำระคดีแก่ตน^๕ ส่วนการวินิจฉัยชี้ขาดว่าฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูกมิได้อยู่ที่การนำพยานมาพิสูจน์ความจริงเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับที่ว่าฝ่ายใดเป็นผู้ปฏิบัติตามกติกาซึ่งผู้พิพากษาหรือผู้ชี้ขาดนั้นได้วางขึ้นไว้ครบถ้วนหรือไม่ ถ้าปฏิบัติตามได้ครบถ้วนก็เป็นผู้ชนะคดี เช่น ในสมัยโบราณชาวอังกฤษมีความศรัทธาและความเชื่อในพระเจ้าและเชื่อว่าผู้บริสุทธิ์พระเจ้าจะคุ้มครอง ทำให้การแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นทำโดยผู้พิพากษาจะสั่งให้พิสูจน์ด้วยการแข่งดำน้ำ ลุยไฟหรือการทรมาน (Trial by ordeal) หรือพิสูจน์ด้วยการต่อสู้กันด้วยอาวุธ (Trial by battle) เพื่อค้นหาผู้บริสุทธิ์ โดยผู้พิพากษาจะตั้งตนเป็นคณกลางคอยดูแลให้ทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินคดีไปตามกติกาหรือกฎเกณฑ์ซึ่งผู้พิพากษาได้วางไว้อย่างเคร่งครัด ศาลจะต้องถือว่าทั้งโจทก์และจำเลยมีฐานะเท่ากัน คือต้องขังทั้งโจทก์และจำเลยจนกว่าจะพิจารณาคดีเสร็จ จะผิดหรือบริสุทธิ์ก็แล้วแต่พระเจ้า และยึดสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นเครื่องหยั่งความแพ้ชนะ ซึ่งเป็นการพิจารณาโดยพิสูจน์ตัว^๖ ต่อมาการพิจารณาคดีโดยวิธีการทรมานและต่อสู้ได้ถูกยกเลิกไป ได้ใช้วิธีเอาพยานมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์กัน พยานในตอนแรกก็คือเพื่อนบ้านของคู่ความซึ่งนำมาเบิกความกล่าวหาหรือรับรองความประพฤติของจำเลย ต่อมาได้กลายเป็นระบบจюри (Jury) แม้วิธีพิจารณาคดีจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่แนวความคิดดั้งเดิมที่แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับคดีเป็น ๓ ฝ่ายยังคงมีอยู่ ซึ่งก็คือ ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาและศาล^๗ เอกลักษณ์ของระบบนี้ยังคงปรากฏอยู่คือผู้พิพากษาต้องวางตัวเป็นกลางเคร่งครัดจะเอนเอียงเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ และอำนาจของศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือตัดพยานก็มีจำกัดหรือแทบไม่มีเลย การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของคู่ความซึ่งจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้หรือตามที่ศาลสั่ง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในเรื่องการสืบพยานเป็นไปโดยเคร่งครัด มีบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) ที่เด็ดขาดเพื่อมิให้พยานที่ต้องห้ามเข้าสู่สำนวนความ ทั้งนี้ เพื่อมิให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน ระบบกล่าวหาจึงเป็นระบบที่วิธีการชำระความเป็นไปในทางที่โจทก์ จำเลย มีผู้พิพากษาเป็นคณกลางคอยดูแลให้ทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินคดีของตนไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้วางไว้อย่างเคร่งครัด ระบบกล่าวหาเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาคดีออกจากกันให้บุคคลหรือองค์กรที่แตกต่างกันทำหน้าที่เหล่านั้น โดยบุคคลหรือองค์กรหนึ่งจะทำหน้าที่สอบสวน

^๕ เข็มชัย ชุตินวงศ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, ๒๕๔๑). หน้า ๒ - ๓.

^๖ ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษร, ๒๕๔๑). หน้า ๗.

^๗ ไสภณ รัตนกร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, ๒๕๔๕). หน้า ๒.

ฟ้องร้อง ส่วนอีกบุคคลหรือองค์กรหนึ่งจะทำหน้าที่พิจารณาพิพากษา นอกจากนี้ยังมีการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาจากการเป็นกรรมในคดีให้กลายเป็น “ประธานในคดี” (Prozess – subject) เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่^๘ ซึ่งหลักการดังกล่าวส่งผลให้จำเลยจะต้องมาอยู่หน้าศาลหรือต่อหน้าผู้พิพากษาและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อที่จะรักษาสิทธิในการต่อสู้คดีของตน และเป็นไปตามหลักที่ให้จำเลยเป็นประธานในคดี ดังนั้นหากไม่มีประธานในคดีแล้วการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหา^๙ มีดังนี้

๒.๑ ศาลมีลักษณะวางเฉยและมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น โดยต้องผูกพันกับพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอ ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน

๒.๒ ในระบบกล่าวหา มีผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดี ๓ ฝ่าย ได้แก่ โจทก์ จำเลย และศาล โดยศาลจะวางตัวเป็นกลาง โจทก์กับจำเลยมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกัน ในคดีอาญาศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม และศาลถูกจำกัดมิให้เรียกพยานหลักฐานเอง หน้าที่ในการพิสูจน์การกระทำผิดเป็นหน้าที่ของโจทก์โดยเฉพาะ คู่ความต้องมีภาระในการแสวงหาพยานหลักฐานและนำเสนอต่อศาลเพื่อวินิจฉัยชี้ขาด

๒.๓ การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาเป็นการต่อสู้เพื่อพิสูจน์ว่าฝ่ายใดมีหลักฐานยืนยันข้อกล่าวอ้างของตนดีกว่ากัน บทบาทของทนายความจึงมีความสำคัญมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งทนายความฝ่ายจำเลย ทั้งนี้เพราะจำเลยส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้กฎหมายและกระบวนการนำเสนอพยานหลักฐาน และหากไม่ได้นำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ศาลก็ไม่อาจนำพยานหลักฐานอื่นมา เพื่อชี้ขาดได้ จึงอาจทำให้จำเลยที่ไม่มีทนายความเสียเปรียบ

๒.๔ มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อย มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด (Exclusionary Rule) ไม่ยอมให้ศาลรับฟังพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความ และการใช้คำถามในการซักถาม ถามค้าน และถามตง ก็ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์โดยเคร่งครัด ทำให้การยกฟ้องด้วยเหตุผลทางเทคนิค (Technicality) มีมาก บางครั้งศาลอาจยกฟ้องทั้ง ๆ ที่ปรากฏว่าจำเลยกระทำความผิดได้ ถ้าพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาแสดงต่อศาลนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ

สำหรับการสืบพยานคดีอาญาในประเทศไทย ศาลไทยได้รับวัฒนธรรมจากทางตะวันตก มีการจัดระบบศาลเป็นแบบเดียวกับประเทศอังกฤษ (Common Law) เนื่องจากพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงศึกษาวิชากฎหมายมาจากประเทศอังกฤษ อีกทั้งที่ปรึกษากฎหมายส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษและอเมริกา เป็นเหตุให้ทางปฏิบัติในการพิจารณาคดี ศาลไทยจะวางตัวเป็นกลาง ซึ่งถือเป็นรากฐานของระบบดังกล่าวที่ศาลต้องวางตัวเป็นกลางทำหน้าที่ควบคุมการนำเสนอพยานหลักฐาน ส่วนหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงเป็นของคู่ความ ครั้นสมัย

^๘ คณิต ญ นคร. เรื่องเดิม. หน้า ๕๗.

^๙ อุดม รัฐอมฤต. “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบในคดีอาญา”, วารสารนิติศาสตร์. ๒๕ (๒), มิถุนายน ๒๕๓๘. หน้า ๓๐๖ – ๓๐๗.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ มีการปรับปรุงกฎหมายครั้งใหญ่ และต้องตัดสินใจว่าจะปรับปรุงกฎหมายไปในทิศทางใดเพื่อให้พัฒนาก้าวหน้าทันประเทศอื่น ๆ ทรงเห็นว่าการพัฒนากฎหมายแบบ Common Law ไม่ทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงตัดสินใจให้ใช้กฎหมายแบบ Civil Law ตามแบบอย่างในบางประเทศ เช่น ประเทศเยอรมันและประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับเอกราชทางการศาลโดยเร็ว จึงได้จัดยกร่างประมวลกฎหมายหลายฉบับ อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะไม่นำระบบกฎหมาย Common Law มาใช้ แต่ก็ได้นำกฎหมายจารีตประเพณีมาเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร และนำมาใช้เป็นแบบอย่างผสมผสานในระบบประมวลกฎหมาย เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะตัวเงิน ซ้ำขาย หุ่นส่วน เป็นต้น แต่ในส่วนวิธีพิจารณาคดีก็ใช้ระบบผสมผสานกัน โดยรูปแบบวิธีพิจารณาคดีย้ายประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law โดยไม่มีลูกขุนนั่งฟังข้อเท็จจริง แต่ในทางปฏิบัติศาลไทยยังคงสงวนสถานการณ์เป็นคนกลางนั่งฟังพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอ ไม่ได้ทำการไต่สวนพยานเอง จึงยังเป็นลักษณะของวิธีพิจารณาแบบระบบกล่าวหา (Accusatorial หรือ Adversary system) อย่างไรก็ตามยังปรากฏหลักเกณฑ์บางอย่างซึ่งมาจากระบบไต่สวน เช่น การที่ศาลเรียกพยานไต่เอง หรือศาลอาจถามพยานของคู่ความได้^{๑๐}

หลักฟังความทุกฝ่าย

หลักฟังความทุกฝ่าย (le principe du contradictoire) มีรากฐานมาจากแนวความคิดที่ว่าผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดย่อมถูกจำกัดในการรับรู้ข้อเท็จจริง และบุคคลที่จะรู้ข้อเท็จจริงได้ดีที่สุดก็คือบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิจากคำวินิจฉัยนั่นเอง ฉะนั้นการรับฟังข้อเท็จจริงต่างๆ จากบุคคลดังกล่าวย่อมทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม^{๑๑}

หลักฟังความทุกฝ่ายเป็นหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Natural Justice) แต่เดิมเป็นหลักในทางกฎหมายวิธีพิจารณาของศาล และใช้บังคับในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้หรือบัญญัติไว้ไม่เพียงพอ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ถือปฏิบัติมาเป็นเวลานานแล้วถือว่าเป็นมาตรการขั้นต่ำสุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน หลักการนี้มีต้นกำเนิดมาจากมหาบัตร (Magna Carta) ของประเทศอังกฤษ^{๑๒} โดยยึดแนวความคิดที่ว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกที่ควรและอะไรคือสิ่งที่ไม่ถูกต้อง โดยเห็นว่าในสังคมมีหลักเกณฑ์ที่ถูกและผิดเป็นภาวะวิสัย (Objective) ที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสถานที่ และมนุษย์สามารถที่จะค้นพบกฎเกณฑ์ที่ถูกผิดนั้นได้ด้วยเหตุผลที่ได้รับ

^{๑๐} วรรณพงษ์ คำดี. เรื่องเดิม. หน้า ๑๒ - ๑๓.

^{๑๑} สมศักดิ์ อินทร์พันธ์. “วิธีพิจารณาคดีของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางปกครองในประเทศไทย”. (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕). หน้า ๓๗.

^{๑๒} กมลชัย รัตนสกววงศ์. “หลักกฎหมายวิธีปฏิบัติในชั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของกลุ่มประเทศคอมมอนลอร์”, ใน วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ ๑๕(๔), ธันวาคม ๒๕๒๘. หน้า ๗.

จากการฟังความสองฝ่ายนั่นเอง และจากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ ทำให้การวินิจฉัยข้อพิพาทของศาลต้องยึดถือหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติอย่างเคร่งครัด^{๑๓}

หลักฟังความทุกฝ่ายนั้น ศาลจะต้องเปิดโอกาสให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้ทราบข้ออ้างข้อเถียง ตลอดจนพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของอีกฝ่ายหนึ่ง และให้โอกาสคู่กรณีโต้แย้งและแสดงหลักฐานสนับสนุนข้อโต้แย้งของตน โดยศาลจะต้องให้ฝ่ายผู้ถูกฟ้องคดีทราบคำฟ้องและพยานหลักฐานประกอบคำฟ้อง ตลอดจนมีโอกาสให้การแก้ข้อกล่าวหาและเสนอพยานหลักฐานสนับสนุนคำให้การของตน ที่สำคัญก็คือเฉพาะแต่ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่คู่กรณีแต่ละฝ่ายได้มีโอกาสทราบและมีโอกาสโต้แย้งแล้วเท่านั้นที่ศาลจะนำมาใช้เป็นพยานในการพิจารณาคดี ศาลไม่อาจนำข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้มีโอกาสรับทราบและมีโอกาสโต้แย้งมาใช้ประกอบการพิพากษาคดีได้

หลักฟังความทุกฝ่ายมีหลักเกณฑ์^{๑๔} ดังนี้

๑. ศาลจะต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบข้อเท็จจริง ซึ่งการกำหนดให้ต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบข้อเท็จจริงก็เพื่อให้มีการโต้แย้งคัดค้านในประเด็นต่างๆ และเพื่อที่จะเป็นการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว ศาลต้องใช้เวลาแก่คู่กรณีพอสมควรที่จะดำเนินการ โดยการกำหนดระยะเวลาของศาลนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของแต่ละคดี เนื้อหาของเอกสาร ความยุ่งยากซับซ้อนของคดี ซึ่งศาลมีอำนาจกำหนดระยะเวลาดำเนินการดังกล่าวได้

๒. ต้องมีการแจ้งให้คู่กรณีทราบถึงกระบวนการวิธีพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการแจ้งนี้จะทำให้บุคคลที่ถูกกระทบสิทธิมีโอกาสเตรียมตัวหาข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่จะใช้ในการชี้แจงข้อเท็จจริง โดยการแจ้งคำบอกกล่าวจะต้องให้ข้อมูลอย่างเพียงพอ เช่น ถ้าบุคคลนั้นถูกฟ้อง บุคคลนั้นจะต้องทราบถึงคำฟ้อง หรือถ้าบุคคลนั้นจะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายแก่เขา บุคคลนั้นจะต้องทราบข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายนั้นด้วย หลักการฟังความทุกฝ่ายยังหมายความว่าเมื่อศาลพิจารณาตรวจคำฟ้องแล้วพบว่ามิบุคคลที่สามซึ่งไม่ได้เป็นผู้ถูกฟ้องคดีแต่อาจจะได้รับผลกระทบจากคำพิพากษาของศาลในคดีนั้น ศาลก็ต้องแจ้งให้เขาทราบถึงคำฟ้องเพื่อให้โอกาสเขาเข้ามาเป็นคู่กรณีในฐานะผู้ร้องสอด

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำหลักการฟังความทุกฝ่ายไปใช้ในรูปของหลัก Due process of law ซึ่งมีหลักสำคัญ ๒ ประการ คือ การรับฟังการโต้สวน (Hearing) และหลักแจ้งให้ทราบก่อนล่วงหน้า (Notice) โดยสิทธิของผู้มีส่วนได้เสียจะมีลักษณะเช่นเดียวกับสิทธิของจำเลยในคดีอาญา

^{๑๓}H.W.R Wade, Administrative Law, 5 th edition, (oxford : Clarendon Press, 1983). p.424.

^{๑๔}วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. “คำบรรยายวิธีพิจารณาคดีปกครองทั่วไป”. (เอกสารประกอบคำบรรยายหลักสูตร กฎหมายปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง. ๒๕๔๗). หน้า ๓๔.

กล่าวคือ โดยทั่วไปผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ถูกผลกระทบสิทธิในการกระทำขององค์กรฝ่ายปกครอง จะมีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาและจะได้รับสิทธิดังนี้^{๑๕}

๑. สิทธิที่จะได้รับการบอกกล่าวล่วงหน้า ซึ่งประเด็นและเรื่องที่ต้องพิจารณาฝ่ายปกครอง จะสั่งหรือวินิจฉัย

๒. สิทธิที่จะเสนอพยานหลักฐานหรือข้อโต้แย้ง

๓. สิทธิที่จะทักล้างพยานหลักฐานที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประโยชน์ส่วนตน

๔. สิทธิที่จะมีทนายความเข้าดำเนินการแทน

๕. สิทธิที่จะไม่ให้มีการวินิจฉัยโดยอาศัยพยานหลักฐานนอกสำนวนซึ่งมิได้ผ่านการพิจารณา

๖. สิทธิที่จะให้มีการบันทึกหลักฐานอย่างสมบูรณ์

ในประเทศฝรั่งเศส หลักการฟังความทุกฝ่ายไม่ได้มีตัวบทกฎหมายที่บัญญัติให้นิยามไว้ โดยเฉพาะ แต่มีที่มาจากบทบัญญัติที่ทราบได้โดยทั่วไปหลาย ๆ แห่ง และเป็นหลักที่ต้องบังคับอย่างเคร่งครัดในแต่ละศาลไม่ว่าจะเป็นศาลปกครองชั้นต้น ศาลบัญชี สภาแห่งรัฐ สำหรับศาลอื่นที่ไม่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดไว้ ในคำพิพากษาจะมีการกำหนดวิธีปฏิบัติขึ้นจากการวางแนวของศาล เช่น พิพากษาว่าศาลทุกศาลต้องรับฟังคู่กรณีก่อนที่จะพิพากษาคดีนั้น ๆ การกำหนดให้ต้องมีหลักการฟังความทุกฝ่ายในกระบวนการพิจารณาถือเป็นหลักทั่วไปของการเคารพสิทธิในการโต้แย้ง คำวินิจฉัยดังกล่าวปรากฏในคำพิพากษาศาลแห่งรัฐ ลงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๑๓ (คดี Tery) ซึ่งต่อมาคำพิพากษาในคดีดังกล่าวซึ่งสร้างขึ้นสำหรับศาลที่พิจารณาคดีวินัยก็ได้ขยายออกไป โดยใช้กับศาลปกครองทุกศาลแม้จะเป็นคดีที่ไม่ใช่คดีวินัยก็ตามจนในที่สุดหลักดังกล่าวก็ได้เกิดเป็นข้อความขึ้น ซึ่งเป็นข้อความที่ปรากฏในคำพิพากษาของสภาแห่งรัฐ ลงวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๖๑ ซึ่งวางหลักว่า “หลักทั่วไปที่ใช้ในศาลปกครองทุกศาล คือ กระบวนการพิจารณาจะต้องมีลักษณะฟังความทุกฝ่าย” โดยเป็นการคุ้มครองให้บุคคลที่ได้รับแจ้งข้อเท็จจริงหรือข้อโต้แย้งในสำนวนคดีทั้งหมด มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งตามแนวคำพิพากษาของศาลดังกล่าว หลักการฟังความทุกฝ่ายไม่ได้ถือเป็นหลักกฎหมายทั่วไปว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครองอื่นที่มีลักษณะเป็นบทสำรองที่จะนำมาใช้ในกรณีที่ไม่เป็นบทบัญญัติของกฎหมายหรือกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น แต่แนวคำพิพากษาดังกล่าวถือว่าหลักนี้เป็นหลักกฎหมายทั่วไปซึ่งมีค่าบังคับเหนือกว่า และจะมีเฉพาะรัฐบัญญัติเท่านั้นที่จะยกเว้นไม่นำหลักนี้มาใช้บังคับ^{๑๖}

^{๑๕} Patricia A. Hollander, Legal Handbook for Educators. (Boulder, Colo: Westview Press, 1978), p.22.

^{๑๖} บรรเจิด สิงคะเนติ. “หลักกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมฝ่ายปกครอง”. (เอกสารประกอบคำบรรยายหลักสูตร กฎหมายปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง. ๒๕๕๑). หน้า ๒๑.

หลักการสืบพยานในคดีอาญา

๑. หลักการสืบพยานโดยเปิดเผย

หลักสำคัญประการหนึ่งของการอำนวยความยุติธรรมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็คือหลักการพิจารณาจะต้องกระทำโดยเปิดเผยให้ประชาชนมีโอกาสรับรู้การดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลซึ่งถือว่าเป็นชั้นสำคัญที่สุด ตลอดไปจนถึงชั้นที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีอันเป็นชั้นตอนสุดท้าย วิธีการรับรู้ของประชาชนอาจเป็นการรับรู้ด้วยตนเองคือเข้าไปฟังการพิจารณาในห้องพิจารณาของศาล แต่สำหรับการพิจารณาในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา โดยปกติเป็นการนำสำนวนการพิจารณาของศาลชั้นต้นมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่งแล้วทำความเข้าใจและคำวินิจฉัยออกมาเท่านั้นไม่มีการสืบพยานในห้องพิจารณาเหมือนศาลชั้นต้นจึงไม่มีกรณีที่ต้องทำโดยเปิดเผยอีก แต่หากเป็นกรณีที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นสมควรฟังพยานหลักฐานเพิ่มเติมอีกจากที่ศาลชั้นต้นได้ดำเนินการมาแล้ว ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็ต้องทำโดยเปิดเผยเช่นกัน^{๑๗}

การพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผย หมายความว่า ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาได้ อันทำให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในศาลอาจมีการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ไปยังบุคคลอื่นนอกเหนือจากผู้พิพากษาและคู่ความที่เกี่ยวข้องได้ หลักการนี้จึงให้หลักประกันความเที่ยงธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพราะเมื่อการกระทำทุกอย่างของศาลเปิดให้ทุกฝ่ายตรวจสอบได้ คู่ความย่อมได้รับหลักประกันว่าศาลจะต้องพิจารณาคดีโดยไม่เห็นแก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ในขณะที่เดียวกันการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยย่อมทำให้คำพิพากษาของศาลเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปยิ่งกว่าการที่ศาลดำเนินการพิจารณาอย่างลับ ๆ นอกจากนี้ในระดับกฎหมายระหว่างประเทศก็ปรากฏบทบัญญัติที่รับรองหลักว่าด้วยการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยเช่นเดียวกัน เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๑๔ (๑) บัญญัติว่า “บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายมีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตยหรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเรื่องชีวิตส่วนตัวของคู่กรณี หรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญาหรือ

^{๑๗} คณิง ภาชัย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๖. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑). หน้า ๙๓.

คำวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีอื่นต้องเปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือเป็นกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับข้อพิพาทของคู่สมรสในเรื่องการเป็นผู้ปกครองเด็ก”

เหตุผลที่ต้องพิจารณาโดยเปิดเผยก็เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการพิจารณากล่าวคือหากการพิจารณากระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าประชาชนที่เข้าฟัง ย่อมเป็นหลักประกันว่าการดำเนินการทั้งหลายของโจทก์ จำเลย หรือศาล จะได้รับการตรวจสอบจากประชาชนว่าเป็นการกระทำที่บริสุทธิ์ยุติธรรม และไม่ถูกบิดเบือนข้อเท็จจริง การพิจารณาคดีหากศาลไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาโดยตรงหรือโดยอ้อมต้องถือว่าไม่เป็นการพิจารณาโดยเปิดเผย^{๑๘} นอกจากนี้การพิจารณาโดยเปิดเผยทำให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในศาลอาจมีการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ไปยังบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือจากศาลหรือคู่ความที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการพิจารณาโดยเปิดเผยนี้จึงเป็นหลักประกันความเที่ยงธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณา เพราะเมื่อขั้นตอนทุกอย่างที่กระทำโดยศาลเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายตรวจสอบได้ คู่ความย่อมได้รับหลักประกันว่าศาลจะต้องดำเนินคดีโดยไม่เห็นแก่ฝ่ายใด ขณะเดียวกันย่อมทำให้คำพิพากษาของศาลเป็นที่ยอมรับของประชาชนยิ่งกว่าการที่ศาลดำเนินการพิจารณาลับ^{๑๙} ประเด็นสำคัญหรือเหตุผลที่ต้องพิจารณาคดีโดยเปิดเผยก็เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการพิจารณาคดี กล่าวคือหากการพิจารณากระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าประชาชนที่เข้าฟังย่อมเป็นหลักประกันว่าการดำเนินการทั้งหลายของโจทก์ จำเลย หรือศาล จะได้รับการตรวจสอบจากประชาชนว่าเป็นการกระทำที่บริสุทธิ์ยุติธรรมและไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง อย่างไรก็ตามการพิจารณาโดยเปิดเผยต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่จะไม่ได้รับการปฏิบัติเยี่ยงผู้กระทำความผิดและไม่ได้รับการประจานต่อสาธารณชน เพราะจำเลยยังคงได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์หรือหลัก Presumption of Innocence หมายความว่าในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีความอาญาต้องมีข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด^{๒๐}

๒. หลักการสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลย

หลักการสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งในการพิจารณาคดีอาญาโดยมีจุดมุ่งหมายสองประการคือ เป็นการประกันว่าพยานที่ให้การเป็นปรปักษ์ต่อจำเลยจะต้องปรากฏตัวและแสดงข้อเท็จจริงในศาล และจำเลยมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมในการ

^{๑๘} คณิต ผน นคร. เรื่องเดิม. หน้า ๖๔ - ๖๕.

^{๑๙} อุดม รัฐอมฤต. “การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย: หลักและข้อยกเว้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาฝรั่งเศส”, วารสารนิติศาสตร์. ๒๐ (๑), มีนาคม ๒๕๓๓. หน้า ๗๐.

^{๒๐} สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา ฉบับอ้างอิง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๘). หน้า ๓๑๙.

พิจารณาทุกขั้นตอน^{๒๑} ทั้งนี้เพื่อให้จำเลยมีสิทธิเผชิญหน้าพยานที่เป็นปรปักษ์ (Right to confront witness) ซึ่งส่งผลให้พยานไม่กล้าเบิกความปรักปรำใส่ร้ายจำเลย เพราะจำเลยมีสิทธิในการถามค้านพยานได้ (Right of Cross-Examination) รวมทั้งศาลสามารถค้นหาความจริงได้จากการที่คู่ความเผชิญหน้าต่อกันและการที่จำเลยเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากคำพิพากษา จำเลยจึงควรมีโอกาสที่จะได้รับรู้กระบวนการพิจารณาในทุกขั้นตอนและรับทราบถึงพยานหลักฐานที่ได้นำสืบในชั้นพิจารณา ซึ่งส่งผลให้จำเลยสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่^{๒๒} ดังนั้นเหตุผลของการให้สืบพยานต่อหน้าจำเลยมีสองประการคือ เพื่อให้จำเลยสามารถรับทราบถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งได้นำสืบในชั้นพิจารณาและสามารถยกข้อโต้แย้งได้ และเพื่อให้พยานบุคคลที่เบิกความต่อหน้าจำเลยให้การด้วยความเป็นจริง เนื่องจากการเบิกความปรักปรำจำเลยต่อหน้าจำเลยและจำเลยมีสิทธิซักค้านพยานได้^{๒๓} นอกจากนี้การที่จำเลยได้เผชิญหน้าพยานยังถือเป็นการตรวจสอบและลดความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลโดยผ่านกระบวนการสามประการคือ การให้จำเลยถามค้านพยาน การให้พยานเบิกความต่อหน้าศาลและจำเลย เพื่อให้ศาลและคู่ความฝ่ายตรงข้ามสังเกตอาการปฏิกิริยาของพยาน และการให้พยานสาบานตนหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความเป็นพยาน การที่จำเลยได้เห็นพยาน ได้รับฟังการสืบพยานและถามค้านพยาน การที่จำเลยเผชิญหน้ากับพยานฝ่ายที่ให้การเป็นปรปักษ์ในศาล จะกดดันพยานต้องให้การตามความเป็นจริง และการที่พยานฝ่ายตรงข้ามถูกถามค้านโดยฝ่ายจำเลย ในระหว่างการพิจารณาคดีย่อมเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการค้นหาความจริงในศาล^{๒๔}

ประเทศไทยได้นำหลักการพิจารณาคดีต้องกระทำต่อหน้าจำเลยมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ วรรคหนึ่ง ว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” ด้วยเหตุผลหลักคือต้องการที่ให้การพิจารณาเป็นไปโดยโปร่งใสและเป็นการรักษาสิทธิของจำเลยในการที่จำเลยจะได้รู้เห็นการพิจารณาโดยตลอดและสามารถที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ แม้จำเลยแต่งงานนายความเข้ามา ถ้าจำเลยไม่ปรากฏตัวต่อศาลเพื่อดำเนินการพิจารณาต่อไปแล้ว ศาลก็ไม่อาจที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ ทั้งนี้ เพราะตัวจำเลยเองเป็นผู้ที่รู้ถึงการกระทำที่ดีที่สุดว่าตนได้กระทำหรือไม่ และอีกเหตุผลของการที่ให้มีการพิจารณาต่อหน้าจำเลยนั้นก็เพราะกรณีการสืบพยานบุคคลที่เบิกความต่อหน้าจำเลยย่อมเกิดผลในทางจิตวิทยาว่าจะต้องให้การด้วยความเป็นจริงเพราะได้กล่าวปรักปรำจำเลยต่อหน้าจำเลย และในอีกด้านหนึ่งอาจทำให้การสืบพยานดังกล่าวกระทำไม่ได้ไม่สะดวกและ

^{๒๑}Gibert B. Stuckey. Procedure in the Justice System. (Ohio: Bill & Howell, 1976). p. 107 อ้างถึงในวรรณพงษ์ คำดี. “ศาลพิจารณากับการสืบพยานลับหลังจำเลย” (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕). หน้า ๕๒.

^{๒๒}สมชาย รัตน์ชื่อสกุล. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แว่นแก้ว, ๒๕๕๕). หน้า ๒๐๘.

^{๒๓}ณรงค์ ใจหาญ. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒ – ๑๐๓.

^{๒๔}Robert S. Hunter. Federal Trial Handbook. (New York: The Lawyer Lawrence J, 1974). P. ๓๐๑ อ้างถึงในวรรณพงษ์ คำดี. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

ไม่แนบเนียนเท่ากับในกรณีที่ตัวจำเลยไม่อยู่ในกรณีที่พยานนั้น ๆ เบิกความเท็จและจำเลยเองก็มีสิทธิที่จะซักค้านพยานดังกล่าวได้นั่นเอง ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นเพียงหลักทั่วไปที่ศาลพึงปฏิบัติเท่านั้น แต่ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ได้มีบทยกเว้นที่กฎหมายให้ทำการพิจารณาโดยลับหรืออาจเป็นการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้เช่นกัน^{๒๕}

ปัญหาข้อขัดข้องในการสืบพยานต่อหน้าจำเลย

ในการพิจารณาคดีของศาลไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา พยานบุคคลมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการให้ถ้อยคำเป็นพยานในคดี เพราะเป็นผู้ที่ได้รับรู้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะจากการได้เห็น ได้ฟัง ได้กลิ่น ได้รสและได้รู้สึก^{๒๖}

เมื่อคดีอาญาเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีชั้นศาล ในการพิจารณาและสืบพยานในชั้นศาล มีหลักทั่วไปอยู่ว่าการพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย โดยหลักกฎหมายลักษณะพยานของไทยในปัจจุบันมีที่มาจากหลักกฎหมายในลักษณะพยานของประเทศอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการซักถามพยานบุคคลในศาล การถามค้านและสิทธิในการเผชิญหน้า^{๒๗} การพิจารณาและสืบพยานที่ต้องทำต่อหน้าจำเลยก็เพื่อให้จำเลยได้รู้แจ้ง เห็นจริงในการพิจารณาคดีซึ่งทำให้ตนต้องได้รับผลโดยตรงในทางอิสรภาพหรือชีวิต และเป็นการให้โอกาสแก่จำเลยได้มีช่องทางต่อสู้คดีเต็มที่^{๒๘} และสิ่งสำคัญในการพิจารณาและสืบพยานต่อหน้าจำเลยนั้นก็คือการถามค้านพยานฝ่ายปรปักษ์ ในระบบกล่าวหาถือ่วาวิธีการค้นหาความจริงจากพยานบุคคลที่ดีที่สุดได้แก่ การถามค้านนี้เอง และนอกจากนี้ยังทำให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานบุคคลได้ว่าพยานบุคคลนั้นสุจริตใจและน่าเชื่อถือ หรือเป็นบุคคลที่น่าไว้วางใจเพียงใด โดยดูจากสภาพแวดล้อม บุคลิกภาพ ท่วงทีวาจา^{๒๙} เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวที่ว่า การพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องทำต่อหน้าจำเลยเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้าและถามค้านพยานบุคคล โดยในบางสถานการณ์จำเลยไม่สมควรที่จะได้รับสิทธิในการเผชิญหน้าและถามค้านพยานหากข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดอาญาแล้วหลบหนีไปในชั้นก่อนฟ้องคดี

^{๒๕} สุวิชา สิริทวินนิต. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^{๒๖} คณิต ฌ นคร. “พยานหลักฐานในคดีอาญา”, ใน หนังสือวิชาการทางกฎหมายในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘). หน้า ๑๕๓.

^{๒๗} ธานินทร์ กรัยวิเชียร. ศาลกับพยานบุคคล. (กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์, ๒๕๒๑). หน้า ๔.

^{๒๘} สัญญา ธรรมศักดิ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ม.ป.ป.) หน้า ๑.

^{๒๙} ธานินทร์ กรัยวิเชียร. เรื่องเดิม, หน้า ๑๔, ๒๔.

ซึ่งกรณีนี้พนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้เนื่องจากไม่มีตัวจำเลย โดยในคดีอาญามีหลักอยู่ว่าจะต้องมีตัวจำเลยอยู่ในอำนาจศาลที่จะเรียกมาพิจารณาได้ไม่ว่าเวลาใด ๆ ถ้าปรากฏว่าจำเลยไม่อยู่ในอำนาจศาลในระหว่างพิจารณา แม้ในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาศาลก็ต้องจำหน่ายคดี หรือกรณีภายหลังที่ได้ฟ้องคดีต่อศาลแล้วจำเลยหลบหนีไป ไม่ว่าจะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่ก็ตาม กรณีนี้ศาลไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้โดยไม่มีตัวจำเลย มิฉะนั้นจะขัดต่อหลักทั่วไปที่ว่า การพิจารณาและสืบพยานต้องทำต่อหน้าจำเลย ในกรณีนี้ศาลก็ต้องจำหน่ายคดี จะเห็นได้ว่าการที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำผิดแล้วหลบหนีไปเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก ทำให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่ให้ความเคารพและเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมว่าสามารถพิสูจน์ให้เห็นการกระทำผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ในที่สุด จะเห็นได้ว่าในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีถือเป็นการปฏิเสธกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิการเผชิญหน้าและถามค้านพยานของจำเลย แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าการพิจารณาและสืบพยานต้องดำเนินต่อไปโดยไม่มีตัวจำเลยนี้จะไปกระทบสิทธิในการเผชิญหน้าและสิทธิถามค้านพยานก็ตาม แต่จำเลยไม่เสียสิทธิในการที่จะมีทนายคอยปกป้องรักษาผลประโยชน์ของจำเลยในคดี^{๓๐}

หลักการสืบพยานลับหลังจำเลย

การพิจารณาและสืบพยานในคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเสมอ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลให้ดำเนินการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ แต่ทั้งนี้ ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุที่ศาลเห็นสมควรและจำเลยได้มาปรากฏตัวต่อหน้าศาลเพื่อรับทราบข้อกล่าวหาแล้ว^{๓๑}

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยกำหนดให้ศาลอาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณี ดังนี้

๑. คดีที่มีอัตราโทษจำคุกโทษจำคุกไม่เกิน ๑๐ ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับหรือไม่ก็ตาม หรือในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว ถ้าจำเลยมีทนายและจำเลยร้องขอต่อศาล ศาลอาจอนุญาตให้จำเลยไม่ต้องมาฟังการพิจารณาก็ได้^{๓๒}

๒. ในคดีที่มีจำเลยหลายคน หากโจทก์จะสืบพยานที่ไม่เกี่ยวข้องกับจำเลยคนหนึ่งคนใด โจทก์อาจแถลงขออนุญาตสืบพยานลับหลังจำเลยคนนั้นก็ได้^{๓๓}

^{๓๐} ภูเกียรติ เมืองสง. “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย”. (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐). หน้า ๒๙ – ๓๐.

^{๓๑} สราวุธ เบญจกุล. “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยและการจำหน่ายคดีชั่วคราวของศาล”, ศาลยุติธรรมปริทัศน์. ๑, ๗, กรกฎาคม, ๒๕๕๐. หน้า ๓๙.

^{๓๒} มาตรา ๑๗๒ ทวิ (๑) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

^{๓๓} มาตรา ๑๗๒ ทวิ (๒) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

๓. ในคดีที่มีจำเลยหลายคน หากจำเลยคนหนึ่งคนใดจะสืบพยานในประเด็นที่ไม่เกี่ยวกับจำเลยอื่นคนหนึ่งคนใด จำเลยคนนั้นอาจแถลงขออนุญาตสืบพยานลับหลังจำเลยอื่นได้^{๓๔}

๔. ในการสืบพยานบางกรณี เมื่อศาลพิจารณาถึงเพศอายุฐานะสุขภาพอนามัยภาวะแห่งจิตของพยานหรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลยแล้วจะดำเนินการโดยไม่ให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลยก็ได้ ซึ่งอาจกระทำโดยการชี้โทรศัพท์คนวงจรมัดสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือวิธีอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกาและจะให้สอบถามผ่านนักจิตวิทยานักสังคมสงเคราะห์หรือบุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจด้วยก็ได้^{๓๕} กรณีนี้เป็นการป้องกันไม่ให้พยานต้องเผชิญหน้ากับจำเลยในระหว่างการเบิกความเพราะพยานดังกล่าวอาจเกิดความเกรงกลัวหากต้องเผชิญหน้ากับจำเลยโดยตรงในห้องพิจารณา

๕. การสืบพยานที่เป็นเด็ก กฎหมายกำหนดให้ต้องกระทำในห้องที่จัดไว้เป็นการเฉพาะ และต้องเป็นคนละห้องกับห้องพิจารณาคดีที่จำเลยอยู่^{๓๖} ดังนั้นกรณีดังกล่าวจึงถือเป็นการสืบพยานลับหลังจำเลยกรณีหนึ่ง

๖. ในคดีที่ศาลอาจสืบพยานลับหลังจำเลยได้ตามมาตรา ๑๗๒ และมาตรา ๑๗๒ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และศาลมีคำสั่งให้ส่งประเด็นไปสืบยังศาลอื่น และจำเลยไม่ติดใจจะฟังการพิจารณา โดยอาจจะยื่นคำถามพยานเพื่อให้ศาลรับประเด็นถามพยานให้ก็ได้^{๓๗}

๗. ในกรณีที่มีเหตุพยานต้องเดินทางไปนอกราชอาณาจักรไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือเป็นบุคคลมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศาลที่พิจารณาคดี หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานนั้น หรือมีเหตุจำเป็นอันอันยากแก่การนำพยานนั้นมาสืบในภายหน้า พนักงานอัยการอาจร้องขอให้สืบพยานนั้นไว้ก่อนคดีก็ได้^{๓๘}

๘. กรณีจำเลยประพฤติตนไม่เรียบร้อย ไม่สมควรในบริเวณศาลในระหว่างการพิจารณาคดี ศาลอาจสั่งให้จำเลยออกไปนอกห้องพิจารณาได้หากจำเลยขัดขวางการพิจารณา^{๓๙}

๙. ในการพิจารณาคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลย หากศาลเห็นสมควรว่าจำเลยไม่ควรฟังคำให้การของพยานในตอนใดตอนหนึ่ง ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยออกไปจากห้องพิจารณาได้

^{๓๔} มาตรา ๑๗๒ ทวิ (๓) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

^{๓๕} มาตรา ๑๗๒ วรรค ๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

^{๓๖} มาตรา ๑๗๒ ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

^{๓๗} มาตรา ๒๓๐ วรรค ๒ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

^{๓๘} มาตรา ๒๓๗ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

^{๓๙} มาตรา ๑๘๐ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.

แต่เมื่อจำเลยกลับเข้ามานั่งฟังการพิจารณาให้ศาลแจ้งข้อความที่พยานเบิกความไปแล้วให้จำเลยทราบเท่าที่ศาลเห็นสมควร^{๔๐}

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานและสิทธิในการถามค้านพยาน ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิที่สำคัญประการหนึ่งจึงได้มีการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา แต่อย่างไรก็ตามระบบการพิจารณาและสืบพยานในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยก็มีข้อยกเว้น ในกรณีที่จำเลยได้หายตัวไปหรือไม่มาศาลระหว่างการพิจารณาคดี ศาลถือว่าพฤติกรรมดังกล่าวของจำเลยเป็นการที่จำเลยได้สละสิทธิในการพิจารณาและสืบพยานโดยเปิดเผยต่อหน้าตนแล้ว จำเลยอาจอุทธรณ์ให้ออกจากห้องพิจารณา หากจำเลยขัดขวางการพิจารณา ศาลฎีกาหรือศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้กล่าวว่าการสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณานี้ควรเป็นวิธีการสุดท้ายที่ศาลจะใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในศาล แม้ว่าในบางครั้งศาลอาจไม่มีทางเลือกอื่นมากนักในการรักษาความสงบเรียบร้อยในศาลนอกจากการสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาก็ตาม^{๔๑}

ในประเทศฝรั่งเศสมีหลักเกณฑ์ที่ถือเป็นหลักสากลทั่วไปเช่นเดียวกับนานาประเทศก็คือในการพิจารณาคดีอาญาในชั้นพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ซึ่งจำเลยที่ได้รับหมายเรียกของศาลจะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลในวันนัดพิจารณาคดีและหากจำเลยถูกควบคุมตัวไว้เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องนำตัวจำเลยมาศาลวันแต่กรณีที่มีเหตุสมควร นอกจากนี้จำเลยยังมีหน้าที่ที่จะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลเช่นกันแม้ไม่มีหมายเรียกก็ตาม หากเป็นกรณีที่ปรากฏตามมาตรา ๕๕๗ มาตรา ๕๕๘ และมาตรา ๕๖๐ จึงเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดให้การพิจารณาคดีในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการต่อสู้คดีของจำเลยก็คือสิทธิในการตรวจสอบพยานหลักฐาน ในบางกรณีการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยก็มีข้อจำกัดซึ่งไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อหน้าจำเลยได้ เช่น ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดแล้วหลบหนี เมื่อได้มีการส่งหมายเรียกไปยังถิ่นที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาหรือถิ่นที่อยู่ของจำเลยแล้ว หากไม่มาศาลตามวันและเวลาที่ระบุไว้ในหมายเรียกศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้^{๔๒}

ระบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

เดิมการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาคดีเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปโดยอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่

^{๔๐} มาตรา ๑๗๓ แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓.

^{๔๑} กู้เกียรติ เมืองสง. เรื่องเดิม. หน้า ๔๖.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๓๗.

โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต เป็นต้น^{๔๓} แต่การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระบบปกติก็ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษได้จึงได้มีการจัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาขึ้น โดยนำแนวคิดในการนำระบบศาลพิเศษของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมาปรับใช้ในประเทศไทย โดยมีหลักในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา ดังนี้

๑. หลักการดำเนินคดีต้องเป็นระบบไต่สวน ในการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีรูปแบบการดำเนินคดีที่อาศัยหลักความร่วมมือกันขององค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการดำเนินคดี ได้แก่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (คณะกรรมการ ป.ป.ช.) สำนักงานอัยการสูงสุดและศาล โดยวิธีพิจารณาคดีของศาลเป็นระบบไต่สวน (Inquisitorial System) โดยยึดถือสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งหากพิจารณาจากขั้นตอนในการดำเนินคดีไม่ว่าจะเป็นในชั้นก่อนฟ้อง หรือในชั้นสอบสวนและการฟ้องร้องที่กระทำโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุด และในชั้นการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลจะพบว่ามีลักษณะของการดำเนินคดีโดยรัฐและทุกขั้นตอนกระทำไปเพื่อค้นหาความจริงโดยศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริง อันเป็นลักษณะสำคัญของระบบไต่สวน

๒. หลักการดำเนินคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องกระทำด้วยความรวดเร็วทุกขั้นตอน ทั้งนี้เพราะการดำเนินคดีอาญาย่อมกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แม้การกระทำความผิดอาญาเป็นการกระทำต่อสังคมโดยส่วนรวมก็ตาม แต่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดก็ต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เข้าเป็นส่วนหนึ่งในสังคมด้วย เพื่อให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษโดยเร็ว และผู้บริสุทธิ์ก็จะได้รับปล่อยตัวโดยเร็วเช่นกัน ในการดำเนินการเพื่อจะฟ้องคดีภายหลังจากที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาที่มีมูล ผู้ถูกกล่าวหาในส่วนของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นจะต้องยุติการปฏิบัติหน้าที่ทันทีจนกว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษา จะเห็นได้ว่าแม้จะยังไม่ตกอยู่ในฐานะจำเลยในคดีอาญาและยังไม่มี การตัดสินคดีโดยศาลแต่ผลของมติคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังกล่าวส่งผลให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะผู้ถูกกล่าวหาต้องหยุดการปฏิบัติหน้าที่โดยตรง กฎหมายจึงกำหนดระยะเวลาให้องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการโดยเร็วในกรอบระยะเวลา

๓. หลักการฟ้องคดีโดยรัฐ ในการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดหลักการฟ้องคดีโดยรัฐ (Public Prosecution) โดยอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้มียอำนาจในการฟ้องคดี

^{๔๓} เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. กฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลสยามพริ้นติ้ง, ๒๕๕๓). หน้า ๒๐๖.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงกำหนดให้มีการจัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาขึ้นมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี ๔ ประเภท ได้แก่ คดีอาญา คดีร่ำรวยผิดปกติ คดีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ และคดีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยองค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวน ๙ คนโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นผู้เลือกเป็นรายคดี ใช้การพิจารณาคดีระบบไต่สวน มีการกำหนดให้ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุกในการค้นหาความจริงในคดี มีการกำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เสนอพยานหลักฐานในการไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งความเห็นส่งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การดำเนินคดีจะต้องทำด้วยความรวดเร็วทุกขั้นตอนเพราะเมื่อผู้ถูกกล่าวหาถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. กล่าวหาว่ามีมูลความผิดแล้วจะต้องหยุดปฏิบัติหน้าที่ทันทีจนกว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษายกฟ้องจึงส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อย่างไรก็ตามผู้เสียหายไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีเนื่องจากคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นคดีที่มีผลกระทบในวงกว้างจึงเป็นคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ในการดำเนินคดีจึงให้อำนาจแก่รัฐในการฟ้องคดีเท่านั้น โดยหลักแล้วผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีคืออัยการสูงสุด แต่หากอัยการสูงสุดเห็นว่าเรื่องที่ส่งมานั้นยังมีข้อไม่สมบูรณ์และได้แจ้งข้อไม่สมบูรณ์ไปยังคณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับเรื่องคณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดจะตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่งเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ หากคณะทำงานไม่สามารถหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทนได้^{๕๔}

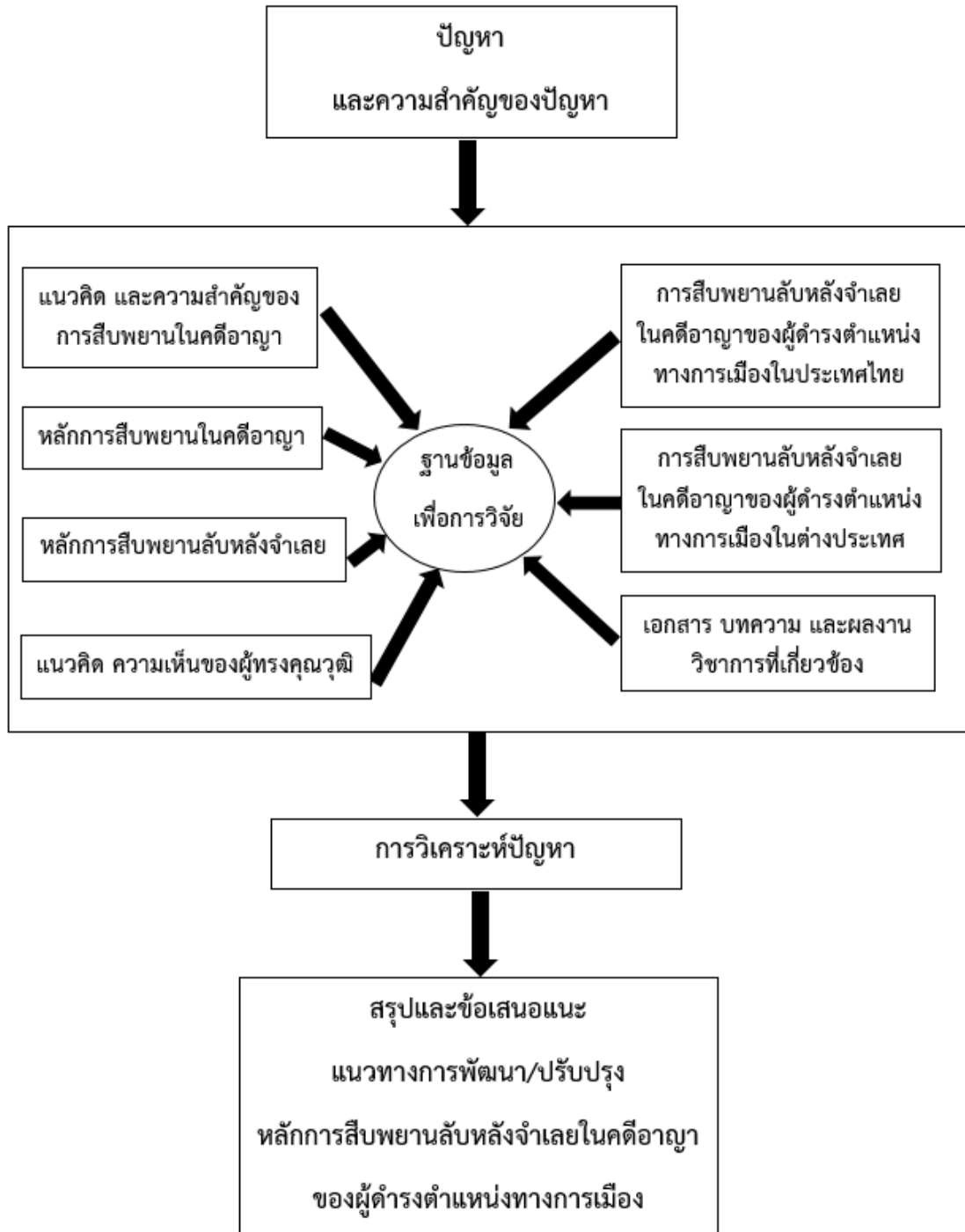
ต่อมาเมื่อมีการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ ผู้ร่างรัฐธรรมนูญยังคงยืนยันหลักดังกล่าว โดยให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไปและได้เพิ่มอำนาจในการพิจารณาคดีเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งคือ คดีจิตใจไม่เย็นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินหรือเย็นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินเป็นเท็จ ซึ่งเดิมคดีประเภทนี้อยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้มีการบัญญัติเพิ่มเติมโดยให้สิทธิในการอุทธรณ์คดีแก่ผู้ต้องคำพิพากษา โดยจะต้องเป็นกรณีที่มีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ ในเวลาต่อมาได้ออกระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อรองรับหลักการดังกล่าวข้างต้น^{๕๕}

^{๕๔} สภาร่างรัฐธรรมนูญ. “รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ” ครั้งที่ ๒๕ วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๐. หน้า ๑๙๔ และครั้งที่ ๒๖ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๐. หน้า ๒๘๘.

^{๕๕} กัญยรัตน์ สุทธิมนัส. “แนวทางการพัฒนาการดำเนินคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง”. (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๙). หน้า ๒๓ – ๒๔.

ต่อมาเมื่อมีการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช ๒๕๖๐ ผู้ร่างรัฐธรรมนูญยังคงให้มี ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป แต่ได้เปลี่ยนหลักการอุทธรณ์ คำพิพากษาให้สามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้โดยไม่ได้กำหนด หลักเกณฑ์ไว้ว่าต้องมีพยานหลักฐานใหม่ หลักเกณฑ์และวิธีการอุทธรณ์ไม่ได้เป็นไปตามระเบียบที่ ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนดแต่ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแทน นอกจากนี้ยังให้อำนาจศาลฎีกาในการ วินิจฉัยเรื่องการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงโดยไม่ได้กำหนดให้เป็น อำนาจหน้าที่เฉพาะของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งหาก คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจสอบพบว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่กฎหมายกำหนด ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ หรือผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม มาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาต่อศาลฎีกาได้โดยตรงโดยไม่ต้อง ส่งสำนวนการไต่สวนไปยังอัยการสูงสุดให้ดำเนินการฟ้องคดี นอกจากนี้ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาต่อศาลฎีกาว่าผู้ถูกกล่าวหาฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรม อย่างร้ายแรง หากศาลฎีกาประทับฟ้องไว้พิจารณาแล้ว ให้ผู้ถูกกล่าวหาหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่า ศาลจะมีคำพิพากษา เว้นแต่ศาลฎีกาจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น และหากศาลฎีกามีคำพิพากษาว่า ผู้ถูกกล่าวหา มีพฤติการณ์หรือกระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา ผู้ต้องคำพิพากษาต้องพ้นจากตำแหน่ง นับแต่วันหยุดปฏิบัติหน้าที่ และให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้นั้น โดยให้อำนาจศาลที่จะ เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดไม่เกิน ๑๐ ปี ด้วยหรือไม่ก็ได้ และผู้ที่ถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือสมัครรับเลือกเป็น ส.ส. ส.ว. สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ตลอดไป และไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองใดๆ ด้วย

กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

การสืบพยานในคดีอาญามีหลักการสำคัญคือ การกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย กล่าวคือ เป็นการให้อีกฝ่ายจำเลยซึ่งเป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมีโอกาสรับรู้กระบวนการพิจารณาของศาล ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายและเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดในการต่อสู้คดี โดยเปิดโอกาสให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และเพื่อเป็นหลักประกันในการต่อสู้คดีของจำเลย รวมทั้งประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ เป็นการสร้างหลักประกันความเที่ยงธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลและคุ้มครองสิทธิจำเลยให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป ซึ่งหลักการดังกล่าวประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติในเรื่องดังกล่าวไว้เช่นกัน แต่อย่างไรก็ดีหากปรากฏว่าจำเลยไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลระหว่างพิจารณาคดี ศาลต้องจำหน่ายคดีไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้เนื่องจากขัดกับหลักการดังกล่าว กรณีเช่นนี้ การที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยซึ่งกระทำความผิดแล้วหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี ย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาคดีโดยไม่สามารถดำเนินคดีต่อไปได้ กระบวนการยุติธรรมไม่สามารถพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์หรือนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ในที่สุดผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาหรือได้รับการชดเชยความเสียหาย ดังนั้น กฎหมายจึงมีการพัฒนามาสู่หลักการสืบพยานลับหลังจำเลยซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ถือว่าจำเลยสละสิทธิในการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยแล้ว ซึ่งไม่เฉพาะแต่ในประเทศไทยเท่านั้นที่นำหลักการดังกล่าวมาใช้ ประเทศสหราชอาณาจักร และประเทศฝรั่งเศสก็นำหลักการดังกล่าวมาใช้เช่นเดียวกัน จึงไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่แต่อย่างใด ที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ จะนำหลักการดังกล่าวมาใช้กับการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บทที่ ๓

การสืบพยานลับหลังจำเลย

ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระบบ ได้แก่

๑. การตรวจสอบโดยรัฐสภา เป็นระบบการตรวจสอบโดยอาศัยกระบวนการทางการเมือง เรียกว่า “ระบบอิมพีชเมนต์” (impeachment) คือ กระบวนการกล่าวหาบุคคลที่ใช้อำนาจรัฐในทางทุจริตประพฤติมิชอบหรือกระทำการขัดต่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ การทรยศต่อประเทศชาติ และการรับสินบน ให้พ้นออกไปจากตำแหน่งโดยให้รัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจ^๑ เช่น ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

๒. การตรวจสอบโดยศาล เป็นระบบการตรวจสอบโดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาความผิดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยอาจดำเนินคดีในศาลปกติ ซึ่งใช้ในประเทศเบลเยียมและประเทศสเปน หรือในศาลรัฐธรรมนูญซึ่งใช้ในประเทศอิตาลี หรือในศาลพิเศษซึ่งใช้ในประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น โดยในแต่ละประเทศมีวิธีพิจารณาคดีที่แตกต่างกันไปตามลักษณะความผิด และตัวผู้กระทำความผิด

การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ นับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ตลอดมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ด้วยเจตนารมณ์ที่ต้องการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้ครอบคลุมแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหมด และยังรวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถือเป็นศาลชำนาญพิเศษของระบบศาลยุติธรรม ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อหน้าที่ มีกระบวนการพิจารณาคดี

^๑ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. “ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง (Impeachment)”, วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๑๗ (๓), มีนาคม ๒๕๔๐. หน้า ๑๐๔.

เป็นพิเศษโดยเฉพาะขั้นตอนการพิจารณาที่เป็นไปโดยเปิดเผยแยกจากระบบการพิจารณาคดีอื่นของศาลยุติธรรม ส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีความรวดเร็ว คล่องตัวยิ่งขึ้น การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐

๑. คดีที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

คดีที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง^๒ ได้แก่

๑.๑ คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเฉพาะตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ หรือผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

๑.๒ คดีที่คณะผู้ไต่สวนอิสระเห็นว่ากรรมการ ป.ป.ช. มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

๑.๓ คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลอื่นซึ่งมิใช่บุคคลตาม ๑.๑ และ ๑.๒ เป็นตัวการผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม ๑.๑ หรือ ๑.๒ รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลหรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตาม ๑.๑ หรือ ๑.๒ เพื่อจงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่

๑.๔ คดีที่บุคคลตาม ๑.๑ หรือกรรมการ ป.ป.ช. หรือเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามมาตรา ๕๗ วรรคสอง จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ และมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนาไม่แสดงที่มาแห่งทรัพย์สินหรือหนี้สิน

๒. องค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

องค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจำนวนไม่น้อยกว่าห้าคนแต่ไม่เกิน ๙ คน

^๒ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๐.

ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยให้เลือกเป็นรายคดี^๓

สำหรับองค์คณะของศาลฎีกาในการวินิจฉัยอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาซึ่งไม่เคยพิจารณาคดีนั้นมาก่อน และได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจำนวนเก้าคน โดยให้เลือกเป็นรายคดี^๔

๓. การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ปัจจุบันการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ดังนี้

๓.๑ เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประทับรับฟ้องให้ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการ ป.ป.ช. ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ หรือเจ้าหน้าที่รัฐ หยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษา

๓.๒ ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล มิให้นับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ

ในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา ๘๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ

๓.๓ ในการยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหามาศาลในวันฟ้องคดี ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาศาลและอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหลักฐานแสดงต่อศาลว่าได้เคยมีการออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่ยังไม่ได้ตัวมา หรือเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาศาลเกิดจากการประวิงคดี หรือไม่มาศาลตามนัดโดยไม่มีเหตุแก้ตัวอันควร ให้ศาลประทับรับฟ้องไว้พิจารณาได้ แม้จะไม่ปรากฏผู้ถูกกล่าวหาต่อหน้าศาล

๓.๔ ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประทับฟ้องไว้ตามมาตรา ๒๗ และศาลได้ส่งหมายเรียกและสำเนาฟ้องให้จำเลยทราบโดยชอบแล้ว แต่จำเลยไม่มาศาลให้ศาลออกหมายจับจำเลยและให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลการติดตามจับกุมเป็นระยะตามที่ศาลกำหนด

ในกรณีที่ได้ออกหมายจับจำเลยแต่ไม่สามารถจับจำเลยได้ภายใน 3 เดือนนับแต่ออกหมายจับ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีได้โดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๙๕ วรรคหนึ่ง

^๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๙๕ วรรคห้า

๓.๕ เมื่อศาลประทับรับฟ้องแล้ว ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้ออนฟ้อง

๓.๖ เมื่อการไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้น โจทก์จำเลยมีสิทธิแถลงปิดคดีของตน ภายในเวลาที่ศาลกำหนด แล้วให้องค์คณะผู้พิพากษามีคำพิพากษาและให้อ่านคำพิพากษาในศาล โดยเปิดเผยภายใน ๓๐ วันนับแต่วันเสร็จการพิจารณา

ในกรณีที่ศาลนัดฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่จำเลยที่ทราบนัดโดยชอบแล้ว ไม่มาฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้และให้ถือว่าจำเลย ได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว

๔. การอุทธรณ์และฎีกา

การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้อุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษา^๕ ในกรณีที่จำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขังเป็นผู้อุทธรณ์จำเลยจะยื่นอุทธรณ์ ได้ต่อเมื่อแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะที่ยื่นอุทธรณ์ มิฉะนั้นให้ศาลมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์ คดีที่ไม่มีอุทธรณ์คำพิพากษาให้เป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ศาลได้อ่านคำพิพากษา แต่ถ้าเป็นคดีที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษ ประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้ศาลมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีดังกล่าวต่อไปให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ การวินิจฉัยอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาให้ดำเนินการโดย องค์คณะของศาลฎีกาซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวน ๙ คน ซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาคัดเลือกจาก ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโส ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาซึ่งไม่เคยพิจารณาคดีนั้นมาก่อน โดยให้เลือกเป็นรายคดี คำวินิจฉัยอุทธรณ์ขององค์คณะให้ถือว่าเป็นคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ระบบการตรวจสอบโดยรัฐสภา (Impeachment) ในการ ดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาบัญญัติไว้ ดังนี้

๑. หมวด ๑ มาตรา ๓ วรรคหกและวรรคเจ็ด บัญญัติว่า “ให้วุฒิสภาเท่านั้นที่มีอำนาจ ในการพิจารณาคดีฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ระดับสูงทางอาญา ทั้งนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว สมาชิก วุฒิสภาต้องกล่าวคำสาบานหรือคำยืนยันว่าจะพิจารณาคดีโดยสุจริต ในกรณีที่ประธานาธิบดี แห่งสหรัฐฯ ถูกพิจารณาคดี ให้ประธานศาลฎีกาทำหน้าที่ประธานในการพิจารณาคดี และจะลงโทษ ผู้ที่ถูกฟ้องร้องไม่ได้หากไม่มีการลงคะแนนเสียงตั้งแต่สองในสามของจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วม การลงคะแนนเสียงพิพากษา

^๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๙๕ วรรคสี่

การพิพากษาในคดีการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของสหรัฐฯ ทางอาญา ทำได้เพียงการปลดผู้ที่ถูกฟ้องออกจากตำแหน่ง และห้ามไม่ให้ผู้ที่ถูกปลดออกจากตำแหน่งนี้ไปรับตำแหน่งอันทรงเกียรติ ทรัสต์ หรือประโยชน์อื่นใดของสหรัฐฯ ได้อีก แต่ผู้ที่ถูกฟ้องก็ยังคงอาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดี ถูกพิพากษา และลงโทษตามกฎหมายได้อีก ทั้งนี้ เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด”^๖

๒.หมวด ๒ มาตรา ๔ บัญญัติว่า “การถอดถอนประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี และเจ้าหน้าที่พลเรือนอื่นของสหรัฐอเมริกา ทำได้โดยกระบวนการถอดถอนออกจากตำแหน่ง ในข้อหาบกพร่อง การรับสินบน หรือกระทำความผิดอาญาร้ายแรง รวมทั้งความผิดลหุโทษ”^๗

การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระบบปกตินั้นเนื่องจากกระบวนการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีผลเพียงการให้ออกจากตำแหน่งแต่หากพบว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดทางอาญาก็จะต้องใช้ระบบการพิจารณาคดีอาญาในระบบปกติโดยถือว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นบุคคลธรรมดาที่ถูกดำเนินคดีอาญาได้ตามหลักการดำเนินคดีอาญาในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ระบบการดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกาจัดเป็นระบบกล่าวหาโดยอิงอยู่กับคู่ความที่จะเสนอข้อพิพาทต่อหน้าผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เป็นกลางตามวัฒนธรรมทางกฎหมายของอเมริกันที่รับการสืบทอดมาจากอังกฤษ ยอมรับให้คณะลูกขุนในการพิจารณาข้อเท็จจริงเพื่อตัดสินข้อพิพาทหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อเสนอต่อศาลถือเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความซึ่งโดยทั่วไปแล้วผู้พิพากษาจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับหน้าที่ที่สำคัญของผู้พิพากษาคือการควบคุมการยกประเด็นข้อพิพาทขึ้นกล่าวอ้างและประกันว่ามีการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเป็นธรรมเท่านั้น^๘

^๖ Article 1 Section 3 “...The Senate shall have the sole Power to try all Impeachments. When sitting for that Purpose, they shall be on Oath or Affirmation. When the President of the United States is tried, the Chief Justice shall preside: And no Person shall be convicted without the Concurrence of two thirds of the Members present.

Judgment in Cases of Impeachment shall not extend further than to removal from Office, and disqualification to hold and enjoy any Office of honor, Trust or Profit under the United States: but the Party convicted shall nevertheless be liable and subject to Indictment, Trial, Judgment and Punishment, according to Law.”

^๗ Article 2 Section 4 “The President, Vice President and all civil Officers of the United States, shall be removed from Office on Impeachment for, and Conviction of, Treason, Bribery, or other high Crimes and Misdemeanors.”

^๘ ธีรวิมล ธีรวิมล. “ลักษณะพิเศษบางประการของระบบศาลสหรัฐอเมริกา”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.institute.go.go.th>, ๒๕๕๙.

๑. ระบบศาล

ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ระบบศาลคู่ได้แก่ศาลรัฐบาลกลาง (Federal Court) และศาลมลรัฐ (State Court) ทั้งสองศาลเป็นอิสระจากกันและมีเขตอำนาจทับซ้อนกันทั้งศาลรัฐบาลกลางและศาลมลรัฐแบ่งโครงสร้างระบบศาลเป็น ๓ ชั้นเหมือนกันคือศาลชั้นต้นศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา^๙

๑.๑ ศาลชั้นต้น (Trial Court) ทำหน้าที่พิจารณาสืบพยานในคดีคือรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ในชั้นต้นได้แก่คำให้การพยานพยานเอกสารพยานวัตถุค่าแถลงการณ์ของคู่ความและพิพากษาคดีตามหลักกฎหมายร่วมกันกับคณะลูกขุน

ศาลชั้นต้นแบ่งเป็น

ก) ศาลจังหวัด (District Court) ในระบบศาลรัฐบาลกลางศาลจังหวัดเป็นศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาสืบพยานบรรดาคดีที่มาสู่ศาล

ข) ศาลแขวง (Magistrates Court) ศาลแขวงเป็นส่วนหนึ่งของศาลจังหวัดมิได้จัดตั้งแยกเป็นศาลต่างหากหน้าที่หลักของศาลแขวงคือการไต่สวนเบื้องต้นและพิพากษาคดีเล็กน้อยๆ เฉพาะบางกรณีการไต่สวนเบื้องต้นของศาลแขวงเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดูว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอหรือไม่ที่จะควบคุมบุคคลไว้ระหว่างดำเนินคดีอาญานอกจากนั้นยังมีอำนาจพิจารณาให้ประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยมีหลักประกันหรือพิจารณาออกหมายค้นการฝากขังผู้ต้องหาเป็นต้น

ค) ศาลชั้นต้นพิเศษอื่นๆ ที่รัฐสภาได้จัดตั้งขึ้นเช่นศาลศุลกากรศาลสิทธิเรียกร้องและศาลภาษีอากรเป็นต้น

๑.๒ ศาลอุทธรณ์ (Appeals Court) มีหน้าที่พิจารณาคดีที่อุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นภารกิจสำคัญของศาลอุทธรณ์คือการแก้ไขข้อผิดพลาดของศาลล่างทั้งในข้อกฎหมายและการพิจารณาคดีโดยศาลอุทธรณ์ต้องฟังข้อเท็จจริงตามที่ศาลล่างและคณะลูกขุนได้ตัดสินมาแล้ว

๑.๓ ศาลฎีกา (Supreme Court) มีหน้าที่พิจารณาคดีที่ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ ในการอุทธรณ์นั้นถือเป็นสิทธิของคู่ความแต่ในศาลฎีกาไม่ใช่เรื่องของสิทธิ แต่เป็นดุลยพินิจของศาลฎีกาในการที่จะรับคดีไว้พิจารณาหรือไม่ในทางปฏิบัติศาลฎีกาจะรับพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่มีประเด็นข้อกฎหมายสำคัญมากเท่านั้น

๒. ประเภทคดี

สภาองเกรสได้ออกกฎหมายแบ่งการกระทำผิดอาญาออกเป็น ๓ ประเภทตามความร้ายแรงของความผิด^{๑๐} ดังนี้

๒.๑ Felony Offenses “ความผิดร้ายแรง” ถือเป็นความผิดที่ร้ายแรงที่สุดผู้กระทำความผิดต้องรับโทษจำคุกมากกว่า ๑ ปี

^๙ วิสาร พันธนะ. “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา”. *ดุลพินิจ*, หน้า ๓๙ – ๔๐.

^{๑๐} สุธิชา ม่วงผล. “ศาลชั้นต้นกับการตรวจความจริงในคดีอาญา”. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒). หน้า ๑๒๐.

๒.๒ Misdemeanor “ความผิดไม่ร้ายแรง” ถือเป็นความผิดที่ร้ายแรงรองลงมา และผู้กระทำความผิดอาจได้รับโทษจำคุกถึง ๑ ปี

๒.๓ Petty Offense “ความผิดเล็กน้อย ๆ” โดยผู้กระทำความผิดอาจต้องรับโทษจำคุกถึง ๖ เดือนอย่างไรก็ตามจะมีการใช้โทษปรับในความผิดประเภทที่สามหรือยิ่งกว่าโทษจำคุก

๓. องค์กรของผู้พิพากษาศาลชั้นต้น

องค์กรของผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีในศาลจังหวัดในแต่ละคดีมีจำนวนเพียงคนเดียวเท่านั้นโดยอาจนั่งพิจารณาโดยลำพังหรือนั่งพิจารณาร่วมกับคณะลูกขุนซึ่งทำหน้าที่รับฟังข้อเท็จจริงของคดีนั้นจำนวนผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีในศาลจังหวัดแห่งสาธารณรัฐอเมริกามีได้ขึ้นอยู่กับจำนวนทุนทรัพย์หรืออัตราโทษของคดี

๔. กระบวนการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา

๔.๑ การตรวจสอบความจริงในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง

เมื่อพนักงานอัยการยื่นคำฟ้องแล้วกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกามีลักษณะพิเศษคือการให้พนักงานอัยการโจทก์กับจำเลยมีอำนาจต่อรองเรื่องคำให้การที่เรียกว่าการต่อรองคำให้การของจำเลยคดีอาญาโดยมากจะจบลงด้วยไม่มีการพิจารณาคดี (Trial) เนื่องจากจำเลยให้การรับสารภาพ

๔.๑.๑ การไต่สวนมูลฟ้อง^{๑๑}

การไต่สวนมูลฟ้องกระทำโดยศาลแขวง (Magistrate) ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าคดีที่โจทก์ได้ฟ้องนั้นสมควรที่ศาลจะประทับฟ้องไว้พิจารณาหรือไม่โดยศาลแขวงจะวินิจฉัยว่าคดีมีเหตุน่าเชื่อถือ (Probable Cause) ว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นและผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดนั้นหรือไม่การไต่สวนมูลฟ้องนี้พนักงานอัยการจะทำคำฟ้องที่เรียกว่า Information ยื่นต่อผู้พิพากษาศาลแขวง (Magistrate) และหากผู้พิพากษาได้ทำการไต่สวนแล้วเห็นว่าคดีมีมูลที่จะฟ้องร้อง (Probable Cause) ศาลก็จะส่งสำนวนให้พนักงานอัยการเพื่อฟ้องร้องยังศาลที่มีเขตอำนาจต่อไปหรืออาจส่งให้กับคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) ในกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดให้ต้องฟ้องด้วยวิธีการ Indictment เพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่งก่อนแต่หากศาลแขวงวินิจฉัยแล้วเห็นว่าคดีไม่มีมูลศาลจะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไปซึ่งหากต่อมาตำรวจได้พยานหลักฐานเพิ่มเติมว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงผู้ต้องหาที่อาจถูกนำตัวขึ้นศาลพิจารณาอีกได้

การไต่สวนมูลฟ้องโดยศาลแขวงจะกระทำในระหว่างขั้นตอน Initial Appearance โดยหากเป็นคดีที่ร้ายแรง (Felony) จะต้องเปิดโอกาสให้ศาลได้ไต่สวนมูลฟ้องของโจทก์ว่าคดีมีมูลที่จะฟ้องหรือไม่ตามปกติศาลจะถามผู้ต้องหาในคดีที่ร้ายแรงว่าต้องการไต่สวนมูลฟ้อง

^{๑๑} สุรินทร์ สฤทธิพงษ์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานหลักฐานสำหรับรัฐศาสตร์ หน่วยที่ ๑ – ๕. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๔). หน้า ๒๕.

หรือไม่หากผู้ต้องหาต้องการที่จะไต่สวนมูลฟ้องโดยในทางปฏิบัติจะมีการเลื่อนการพิจารณาออกไปเพื่อให้ทางอัยการโจทก์และผู้ต้องหาได้เตรียมคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

การไต่สวนมูลฟ้องนี้พนักงานอัยการจะต้องแสดงพยานหลักฐานเพื่อให้ศาลเห็นว่าคดีนั้นข้อมูลว่าผู้กระทำความผิดผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะถามค้านพยานของอัยการและสามารถเสนอพยานหลักฐานฝ่ายตนได้โดยศาลจะรับฟังทั้งพยานที่โจทก์และจำเลยกระบวนกรในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเป็นหลักในการประกันสิทธิของผู้ต้องหาอย่างหนึ่งเพราะการถูกฟ้องคดีนั้นเป็นภาระหนักที่กระทบผู้ต้องหาเป็นอย่างมากการที่มีองค์กรศาลเข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในการฟ้องคดีในชั้นแรกนี้ก่อนที่จะมีการรับฟ้องจึงเป็นประโยชน์ในแง่ที่ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีโอกาสทราบคดีที่ตนจะต้องสู้ในชั้นพิจารณาอีกด้วย

๔.๑.๒ การตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณาคดี

ก) องค์คณะผู้พิพากษาศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริง

การพิจารณาของศาลชั้นต้น (Trial Court) จะทำด้วยผู้พิพากษาคนเดียวขึ้นนั่งพิจารณาคดีเพียงลำพังหรือมีคณะลูกขุนนั่งพิจารณาคดีด้วยโดยหากคดีนั้นจำเลยถูกลงโทษจำคุกเกินกว่า ๖ เดือนขึ้นไปทบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญตาม the Sixth Amendment ได้รับรองสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนและสิทธินี้ใช้บังคับในศาลมลรัฐด้วยและลูกขุนต้องอยู่พิจารณาและประชุมวินิจฉัยคดีกันจนกว่าจะได้มติคณะลูกขุนถือเป็นตัวแทนประชาชนในสังคมที่จะเข้าไปคานอำนาจรัฐที่จะลงโทษประชาชนในคดีอาญาคณะลูกขุนจะได้รับเลือกจากประชาชนที่ไม่มีส่วนได้เสียในคดีนั้นเพื่อให้เกิดความเป็นกลางอย่างแท้จริงซึ่งคณะลูกขุนจะเป็นผู้พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงและเป็นผู้ปรับข้อเท็จจริงที่ฟังเป็นยุติจากพยานหลักฐานเข้ากับหลักกฎหมายที่ผู้พิพากษาอธิบายด้วยนอกจากนี้การมีลูกขุนในการพิจารณานั้นทำให้มีกฎเกณฑ์ต่างๆมากมายที่เคร่งครัดมากในการนำเสนอพยานหลักฐานและการรับฟังพยานหลักฐาน เช่น มีบทตัดพยานที่ได้มาโดยไม่ชอบและบทตัดพยานบอกเล่า เป็นต้น

ข) การตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณา

สิทธิต่างๆใน The Bill of Rightจะเกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะชั้นพิจารณาคดีสิทธิที่สำคัญได้แก่สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยลูกขุนการเปิดเผยคดีต่อสาธารณะชนและสิทธิในการเผชิญหน้ากับพยานที่เป็นปฏิปักษ์รัฐมีหน้าที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญาโดยจะต้องเสนอพยานให้ลูกขุนเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดจำเลยไม่มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ความผิดของตนเองการพิจารณาคดีในศาลจะพิจารณาสืบพยานติดต่อกันไปอาจใช้เวลาสองวันสามวันติดต่อกันโดยจะกำหนดวันนัดพิจารณาในวันขึ้นสองสัปดาห์ระหว่างรอการพิจารณาก่อนที่จะมีการสืบพยานของคู่ความนั้นจะมีกระบวนการที่เรียกว่า Pre-Trial conference เป็นการประชุมพิจารณาพยานหลักฐานโดยคู่ความจะต้องระบุพยานของตนและผู้พิพากษาจะให้คู่ความยอมรับในประเด็นที่ไม่อาจโต้เถียงกันได้กระบวนการ Pre-Trial conference นี้มีผลให้ในการสืบพยานจะเป็นการสืบประเด็นแห่งคดีที่มีปัญหาจริงๆเท่านั้นเพราะการตรวจสอบพยานเอกสารหรือพยานวัตถุจะเสร็จสิ้นก่อนที่จะเริ่มสืบพยานบุคคลเมื่อถึงขั้นตอนการสืบพยานจึงเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักด้วยแท้

ค) กระบวนการตรวจสอบความจริงการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น

ผู้พิพากษาเรียกว่า Trial Judge ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่วินิจฉัยในปัญหาข้อกฎหมายในเรื่องการอนุญาตให้รับฟังหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้นปกติแล้วจะไม่มีคำสั่งในเรื่องข้อกฎหมายหากคู่ความไม่คัดค้านขึ้นมาและในทางปฏิบัติข้อกฎหมายบางอย่างหากไม่กระทบถึงสาระสำคัญของคดีกระบวนการในชั้นพิจารณาจะดำเนินไปตามลำดับดังนี้การแถลงการณ์เปิดคดีโดยคู่ความการนำสืบพยานของฝ่ายโจทก์การนำสืบพยานของฝ่ายจำเลยและการแถลงการณ์ปิดคดีทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นจะเป็นหน้าที่ของคู่ความเท่านั้นคู่ความจะเป็นผู้เลือกว่าจะนำพยานหลักฐานใดมาสืบ การซักถามและการนำเสนอพยานของฝ่ายโจทก์และจำเลยจะอยู่ในเกณฑ์เดียวกันคือจะเป็นการซักถามพยานฝ่ายของตนก่อนแล้วอีกฝ่ายหนึ่งถามค้านการแถลงการณ์เปิดคดีโดยคู่ความศาลจะให้พนักงานอัยการแถลงเปิดคดีก่อนโดยพนักงานอัยการจะแถลงในทำนองที่ว่าโจทก์มีพยานหลักฐานแน่นอนหน้าที่จะชี้ให้ลูกคุณเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องโดยปราศจากความสงสัยอันสมควรจากนั้นจำเลยจะแถลงการณ์เปิดคดีซึ่งจะเป็นการแถลงยืนยันว่าตนไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้องและมีพยานหลักฐานที่จะหักล้างพยานโจทก์ได้และอาจจะเรียกร้องความเห็นใจจากบุคคลในชั้นนี้จากนั้นจะเป็นการสืบพยานของฝ่ายโจทก์ในคดีอาญาโจทก์มีภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลยและมีหน้าที่นำสืบก่อนในการสืบพยานแต่ละปากโจทก์จะถามเฉพาะเรื่องที่เป็นประเด็นในคดีเท่านั้นจะไม่ถามข้อเท็จจริงต่างๆมากมายเพราะมิฉะนั้นจะเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยซักค้านได้กว้างขวาง หน้าที่ของคณะลูกขุนระหว่างสืบพยานคือการฟังคำเบิกความของพยานหากไม่เข้าใจก็จะถามพยานไม่ได้แต่อาจถามศาลได้หากพยานพูดไม่ได้ยินหรือไม่รู้เรื่องลูกขุนสามารถบอกศาลได้ส่วนผู้พิพากษาก็จะนั่งฟังสำนวนความของพยานเช่นกันหากมีปัญหาเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานหรือการซักถามพยานที่ผิดกฎเกณฑ์ศาลก็จะมีคำสั่งในเรื่องรับฟังพยานหลักฐานนั้น ๆ โดยจะต้องสั่งให้ลูกขุนได้ยินด้วยในการสืบพยานโจทก์อาจนำเสนอพยานเอกสารหรือพยานวัตถุศาลจะสั่งให้ส่งให้ลูกขุนดูพยานวัตถุบางประเภทศาลจะไม่อ้างอิง เป็นพยานหลักฐานเพราะอาจเกิดอคติต่อลูกขุนได้ง่ายเมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จแล้วปกติจะมีการสืบพยานจำเลยทันทีแต่จะหมดเวลาทำการในบางคดีหากจำเลยเห็นว่าพยานหลักฐานโจทก์ที่นำสืบมาไม่มีมูลที่จะชี้ให้เห็นว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องจำเลยมีสิทธิที่จะขอให้ศาลพิพากษายกฟ้องได้โดยทันทีหลังสืบพยานโจทก์เสร็จเรียกว่า Motion to a Direct Verdict ผู้พิพากษาแต่ผู้เดียวที่จะเป็นผู้ตัดสินว่าสมควรยกฟ้องโจทก์ในชั้นนี้หรือไม่ส่วนการสืบพยานจำเลยนั้นเนื่องจากโจทก์มีภาระการพิสูจน์ ความผิดของจำเลยจำเลยไม่มีหน้าที่จะต้องสืบพยานดังนั้นรัฐหรือโจทก์จะบังคับให้จำเลยเบิกความเป็นพยานไม่ได้จำเลยจะเบิกความเป็นพยานหรือไม่ก็ได้แต่ถ้าจำเลยเบิกความเป็นพยานมีผลเท่ากับว่าจำเลยสละสิทธิของตนที่จะไม่ให้การปรับปรำตนเองเมื่อจำเลยเบิกความสาบานตนเป็นพยานจำเลยจะไม่ยอมตอบคำถามค้านของคู่ความอีกฝ่ายไม่ได้และศาลย่อมมีอำนาจเต็มที่ในการซักถามพยานด้วยตนเองตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้การซักถามและนำเสนอพยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยอยู่ในบังคับกฎเกณฑ์เดียวกับการซักถามและการนำเสนอพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์คือเป็นการซักถามพยานฝ่ายของตนแล้วฝ่ายโจทก์ถามค้านเมื่อโจทก์จำเลยสืบพยานเสร็จสิ้นแล้วจะมีทั้งการแถลงปิดคดีโดยพนักงานอัยการโจทก์และจำเลยการแถลงการณ์นี้ไม่มีผลเป็นพยานหลักฐานเป็นเพียงเครื่องชี้แนวทางให้ลูกขุนได้เห็น

พยานหลักฐานที่น่าสืบมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ตนนำสืบได้หรือไม่คำวินิจฉัยของลูกขุนเป็นการวินิจฉัยในผลของคดีและไม่ต้องแสดงเหตุผลถือเป็นที่สุดและคู่ความไม่มีสิทธิอุทธรณ์^{๑๒}

ง) อำนาจศาลในการซักถามพยาน

ผู้ที่ทำหน้าที่ในการนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญาเป็นหน้าที่ของคู่ความศาลมีอำนาจเรียกพยานมาสืบและมีอำนาจซักถามพยานบุคคลระหว่างที่พยานผู้นั้นเบิกความได้ทั้งนี้อาจเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดในคำเบิกความของพยานรวมตลอดถึงการเรียกพยานบุคคลมาสืบ โดยมีหลักคือคำถามของศาลไม่ควรก่อให้เกิดอคติแก่ลูกขุนซึ่งอาจทำให้ดุลยพินิจของลูกขุนเปลี่ยนไปได้ดังนั้นศาลจึงควรซักถามพยานเฉพาะเพื่อความกระจ่างชัดของคำเบิกความของพยานในบางกรณีแต่ถ้าเมื่อใดคำถามของศาลมีผลต่อการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของลูกขุนแล้วก็อาจทำให้การพิจารณาคดีนั้นไม่ชอบขึ้นมาได้ศาลจึงจำกัดบทบาทของตนเองโดยจะทำการเรียกพยานมาสืบหรือซักถามพยานเฉพาะเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลจะไม่ก้าวล่วงไปล่วงข้อเท็จจริงด้วยตนเองส่วนอำนาจในการเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมโดยเฉพาะพยานบุคคลนั้นถึงแม้กฎหมายจะให้อำนาจไว้แต่ในทางปฏิบัติแทบไม่ปรากฏว่าศาลได้เคยใช้สิทธิอำนาจนี้เลย^{๑๓}

การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

ในอดีตก่อนการปฏิวัติครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. ๑๗๘๙ ภายใต้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ฝ่ายบริหารต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อกษัตริย์ในกรณีที่เกิดการกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ขึ้น แต่เมื่อมีการปฏิวัติครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. ๑๗๘๙ และมีการจัดทำรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการปกครองประเทศจึงมีการจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีความผิดอาญาของนักการเมืองระดับสูง^{๑๔}

^{๑๒} วิสาร พันธนะ. เรื่องเดิม. หน้า ๖๐.

^{๑๓} สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม. โครงการสัมมนาเรื่อง “ความจำเป็นและแนวทางในการจัดตั้งหน่วยงานรักษาความปลอดภัยของศาลยุติธรรม (Court Marshal)”. ใน ๘ ปี สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม. (กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๕๘). หน้า ๑๕๓ – ๑๕๔.

^{๑๔} นันทวัฒน์ บรมานันท์. “ระบบการพิจารณาความผิดทางอาญาของนักการเมืองระดับสูงในประเทศไทย”, ใน รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ ๘๔ ปี ศาสตราจารย์ ดร. ประยูร กาญจนกุล คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, ๒๕๔๐). หน้า ๑๐๗ – ๑๑๒.

๑. พัฒนาการขององค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองในระบบกฎหมายฝรั่งเศส

การก่อตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาของประธานาธิบดีและรัฐมนตรี
ในสาธารณรัฐที่ ๕ ตามรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๕๘ นั้นมีพัฒนาการแบ่งได้เป็น ๓ ช่วง ได้แก่

ช่วงแรกการพิจารณาคดีอาญาประธานาธิบดีและรัฐมนตรีอยู่ภายใต้องค์กร
และกระบวนการเดียวกัน (ค.ศ. ๑๙๕๘ – ค.ศ. ๑๙๙๓) รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๕๘ มาตรา ๖๗
และมาตรา ๖๘ กำหนดให้มีศาลสูงชื่อว่า Haute Cour de justice มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา
คดีอาญาของประธานาธิบดีและรัฐมนตรี และมีรัฐกำหนดลงวันที่ ๒ มกราคม ค.ศ. ๑๙๕๙
กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา^{๑๕}

ช่วงที่สองการพิจารณาคดีอาญาประธานาธิบดีแยกออกจากการพิจารณาคดีอาญา
รัฐมนตรี ภายใต้องค์กรและกระบวนการที่แตกต่างกัน(ค.ศ. ๑๙๙๓ – ค.ศ. ๒๐๐๗) การที่รัฐธรรมนูญ
ค.ศ. ๑๙๕๘ กำหนดให้คดีอาญาทั้งของประธานาธิบดีและรัฐมนตรีอยู่ภายใต้ศาลสูง และมีขั้นตอน
การดำเนินกระบวนการพิจารณาเหมือนกัน ทำให้การดำเนินคดีอาญาต่อรัฐมนตรีเป็นไปอย่างยากลำบาก
รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี Edouard Balladur จึงริเริ่มให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ กำหนดให้
การดำเนินคดีอาญาของรัฐมนตรีออกจากประธานาธิบดี โดยมีศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐเป็นศาล
ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนในมาตรา ๖๘-๑ และมาตรา ๖๘-๒ โดยสรุป
ในช่วงที่สองมีองค์กรเฉพาะที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ๒ องค์กร^{๑๖}
ได้แก่

๑. Haut Cour de Justice ทำหน้าที่พิจารณาความผิดอาญาฐานทรยศชาติ
ของประธานาธิบดีโดยเป็นไปตามขั้นตอนและกระบวนการเดิมที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา ๖๗
และมาตรา ๖๘ และรัฐกำหนดลงวันที่ ๒ มกราคม ค.ศ. ๑๙๕๙

๒. Cour de Justice de la Republique ทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญารัฐมนตรี
ช่วงที่สามการยกเลิกคดีอาญาประธานาธิบดีคงเหลือไว้เฉพาะคดีอาญารัฐมนตรี(ค.ศ.
๒๐๐๗ – ปัจจุบัน) โดยหลักแล้วประธานาธิบดีในฐานะประมุขของรัฐจะได้รับเอกสิทธิ์
ไม่ถูกดำเนินคดีในระหว่างดำรงตำแหน่ง มีเพียงความผิดทรยศชาติที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น
ที่อาจถูกดำเนินคดีได้ ซึ่งในปัจจุบันคดีความผิดฐานทรยศชาติของประธานาธิบดีได้ถูกยกเลิกไปแล้ว
และกำหนดให้มีความผิดฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่จนเห็นประจักษ์ชัดว่าขัดกับหน้าที่ประธานาธิบดี
ซึ่งเป็นความรับผิดชอบทางการเมือง โดยให้รัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจถอดถอนประธานาธิบดีออกจากตำแหน่ง

^{๑๕} ปิยบุตร แสงกนกกุล. “คดีอาญาของรัฐมนตรีในระบบกฎหมายฝรั่งเศส”, วารสาร
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๔๖ (๔), ธันวาคม ๒๕๖๐. หน้า ๙๖๙.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๗๓ – ๙๗๔.

อันเป็นความผิดทางการเมืองไม่ใช่ความรับผิดชอบทางอาญา^{๑๗} ดังนั้นจึงมีระบบการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ๒ แบบ^{๑๘} กล่าวคือ

๑. การถอดถอนประธานาธิบดีออกจากตำแหน่ง โดยมีองค์กรที่เรียกว่า ศาลสูง “Haute Cour” ทำหน้าที่พิจารณาถอดถอนโดยที่ประชุมของรัฐสภา ดังนั้นการพิจารณาคดีจึงเป็นเรื่องของกระบวนการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยกลไกของรัฐสภา

๒. คดีอาญาของรัฐมนตรีภายใต้เขตอำนาจของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ “Cour de Justice de la Republique” เป็นกระบวนการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยใช้กระบวนการทางศาล

๒. ศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ (Cour de Justice de la Republique)

ศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐจัดตั้งขึ้นโดยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๓ โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง โครงสร้างและการจัดการองค์กรและการดำเนินการที่แตกต่างไปจากเดิม เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในอดีต

๒.๑ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ^{๑๙}

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๓ เพื่อจัดตั้งศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ ๒ ประการที่อาจขัดแย้งกันเองด้านหนึ่งไม่ต้องการให้นักการเมืองพิจารณากันเองเพราะเสียงข้างมากของสภาผู้แทนราษฎรอาจร่วมมือกันปกป้องและแทรกแซงการดำเนินคดีของรัฐมนตรีได้จึงจัดตั้งศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐแยกออกจากศาลสูงที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาของประธานาธิบดีโดยเพิ่มผู้พิพากษาอาชีพเข้าไปในศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐอีกด้านหนึ่งไม่ต้องการให้ศาลพิจารณาคดีอาญาของรัฐมนตรีเพียงลำพังด้วยเกรงว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้องค์กรตุลาการได้แทรกแซงการเมืองผ่านการดำเนินคดีอาญาของรัฐมนตรีได้จากวัตถุประสงค์ทั้ง ๒ ประการนี้เองทำให้องค์ประกอบของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐผสมผสานกันระหว่างผู้พิพากษาที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาและผู้พิพากษาที่มาจากผู้พิพากษาอาชีพในด้านกระบวนการพิจารณาก็ได้เพิ่มกระบวนการทางศาลและทางกฎหมายเข้าไปโดยผ่านขั้นตอนการกล่าวหา การรับคำร้อง และการไต่สวนข้อเท็จจริง โดยที่ยังคงกระบวนการที่ฝ่ายการเมืองมีส่วนอยู่คือองค์คณะพิพากษาของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐที่มาจากสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภารวม ๑๒ คน

การจัดตั้งศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันปกป้องนักการเมืองแต่ตรงกันข้ามเป็นไปเพื่อปกป้องกระบวนการยุติธรรมในเรื่องการเมืองดังที่ปรากฏในเหตุผลของนาย Jolibois สมาชิกวุฒิสภาที่รับผิดชอบรายงานร่างราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า

^{๑๗} นันทวัฒน์ บรมานันท์. เรื่องเดิม. หน้า ๑๒๔.

^{๑๘} ปิยะบุตร แสงกนกกุล. เรื่องเดิม. หน้า ๙๗๔ – ๙๗๗.

^{๑๙} เรื่องเดิม. หน้า ๙๗๗ – ๙๗๘.

ด้วยศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐว่า “พิจารณาจากความพิเศษของตำแหน่งหน้าที่รัฐมนตรีความสำคัญของการตัดสินใจของรัฐมนตรีและเงื่อนไขเฉพาะอย่างยิ่งที่รัฐมนตรีใช้ประกอบในการตัดสินใจแต่ละครั้งจึงจำเป็นที่จะต้องมีศาลเฉพาะที่ทำหน้าที่ตัดสินรัฐมนตรีเราได้พิจารณาเห็นว่ารัฐมนตรีควรต้องอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลเฉพาะนี้ ซึ่งมีหน้าที่ในการพิจารณาและประเมิน เงื่อนไขการตัดสินใจกระทำการต่างๆของรัฐมนตรีว่าเป็นความผิดทางอาญาหรือไม่”

ด้วยเหตุนี้จึงมีการเพิ่มบทบัญญัติสองมาตราในรัฐธรรมนูญส่วนรายละเอียดต่างๆ นั้นให้กำหนดในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญได้วางหลักการพื้นฐานในเรื่องศาลอาญาของรัฐมนตรีไว้ตั้งแต่ความรับผิดชอบบุคคลของรัฐมนตรีแต่ละคนเขตอำนาจของศาลตั้งอยู่บนพื้นฐานของความชอบด้วยกฎหมายมิใช่ความเหมาะสมทางนโยบายหรือทางการเมืององค์ประกอบของศาลและการเสนอคำร้องต่อศาลและกระบวนการดำเนินงานของคณะกรรมการไต่สวน

๒.๒ องค์ประกอบของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ^{๒๐}

ศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาของรัฐมนตรีนี้ มีองค์ประกอบผสมผสานกันระหว่างสมาชิกรัฐสภากับผู้พิพากษาอาชีพ รัฐธรรมนูญมาตรา ๖๘-๒ กำหนดให้ศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐประกอบด้วยผู้พิพากษา ๑๕ คนได้แก่

๒.๒.๑ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๖ คนที่ได้รับเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรโดยการลงคะแนนลับมีวาระการดำรงตำแหน่งตามอายุของสภาผู้แทนราษฎรกล่าวคือต้องเลือกใหม่ทุกครั้งที่ได้สภาผู้แทนราษฎรชุดใหม่ นอกจากนี้ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๖ คนที่ได้รับเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นผู้พิพากษาสำรองโดยใช้วิธีการลงเลือกแบบเดียวกัน

๒.๒.๒ สมาชิกวุฒิสภา ๖ คนที่ได้รับเลือกจากวุฒิสภาโดยการลงคะแนนลับและเลือกใหม่ทุกครั้งที่ได้วุฒิสภาชุดใหม่

๒.๒.๓ ผู้พิพากษาศาลฎีกา ๓ คนมีวาระ ๓ ปีโดยให้ผู้พิพากษาที่มาจากศาลฎีกาเป็นประธานศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ

ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐที่เป็นสมาชิกรัฐสภาไม่ได้เป็นคณะลูกขุนแต่มีคุณสมบัติเป็นผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงกำหนดให้ต้องสาบานตนก่อนเข้ารับตำแหน่งส่วนผู้พิพากษาศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐที่เป็นผู้พิพากษาศาลฎีกาไม่ต้องสาบานตนเพราะถือว่าเคยสาบานตนก่อนรับตำแหน่งผู้พิพากษามาก่อนแล้ว

เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของศาลจะเห็นได้ว่ามี ๒ ส่วนได้แก่สมาชิกรัฐสภา ๑๒ คนและผู้พิพากษาศาลฎีกาอีก ๓ คนเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากคดีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นรัฐมนตรีและเรื่องที่ถูกกล่าวหาเป็นความผิดอาญาในการปฏิบัติหน้าที่รัฐมนตรีจึงสมควรให้สมาชิกรัฐสภาได้มีส่วนในการพิจารณาคดีดังกล่าวด้วยมิใช่ปล่อยให้เป็นเรื่องของศาลแต่เพียงฝ่ายเดียวอีกในหนึ่งคือคดีอาญาของรัฐมนตรีมีความเป็นการเมืองปะปนอยู่หากปล่อยให้ศาลพิจารณาตามลำพังอาจเสี่ยงต่อการที่ศาลเข้าไปแทรกแซงหรือมีบทบาททางการเมืองได้อย่างไรก็ตาม

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๗๙ - ๙๘๐.

ครั้งนี้จะปล่อยให้บรรดาสมาชิกรัฐสภาพิจารณากันไปเองก็มีข้อบกพร่องได้แก่สมาชิกรัฐสภาซึ่งสังกัดเสียงข้างมากพวกเดียวกันกับรัฐบาลอาจพิจารณาคดีอาญาของรัฐมนตรีอย่างไม่เป็นอิสระและการพิจารณาคดีอาญาเป็นเรื่องทางกฎหมายโดยแท้จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้พิพากษาอาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาดังนั้นองค์ประกอบของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐจึงออกมาในรูปของการผสมผสานกันระหว่างฝ่ายการเมืองกับผู้พิพากษาอาชีพ

ศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐได้แยกองค์คณะพิพากษาออกจากองค์คณะผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงองค์คณะพิพากษาได้แก่ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐทั้ง ๑๕ คน ส่วนองค์คณะผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงประกอบด้วยผู้พิพากษาตัวจริง ๓ คนและตัวสำรองอีก ๓ คนทั้ง ๖ คนนี้เป็นผู้พิพากษาศาลฎีกาที่ประชุมผู้พิพากษาศาลฎีกาด้วยกันเลือกขึ้นมาโดยมีวาระ ๓ ปี

นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการพิจารณารับคำฟ้องที่มีวาระ ๕ ปีประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ๓ คนมาจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกกันเองและให้คนใดคนหนึ่งจาก ๓ คนนี้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกเป็นประธานคณะกรรมการพิจารณารับคำฟ้องตุลาการศาลปกครองสูงสุด ๒ คน มาจากที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุดเลือกกันเอง และตุลาการศาลตรวจเงินแผ่นดิน ๒ คน มาจากที่ประชุมใหญ่สามัญตรวจเงินแผ่นดินเลือกกันเอง

อนึ่งกฎหมายยังกำหนดให้เลือกกรรมการสำรองไว้ตามสัดส่วนเดียวกันด้วย มีข้อสังเกตว่าวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการพิจารณารับคำฟ้องนั้นยาวกว่าวาระขององค์คณะที่ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงและยังมีองค์ประกอบที่หลากหลายกว่าด้วยการกำหนดให้มีตุลาการศาลปกครองสูงสุดและตุลาการศาลบัญชีด้วยทั้งนี้ก็เนื่องจากตุลาการศาลปกครองและตุลาการศาลบัญชีเป็นผู้เชี่ยวชาญคดีปกครองคดีที่เกี่ยวกับการคลังและการงบประมาณและใช้นิติวิธีในทางกฎหมายมหาชนซึ่งจำเป็นต่อการพิจารณาเงื่อนไขในการรับคำฟ้องเพราะคำฟ้องนั้นอาจเกี่ยวกับการกระทำต่างๆของรัฐมนตรีที่มีลักษณะทางมหาชนหรือลักษณะทั้งนโยบาย

๒.๓ ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาและวิธีพิจารณาคดี

๒.๓.๑ เขตอำนาจ^{๒๑}

เขตอำนาจทางบุคคลศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐมีเขตอำนาจเหนือตัวรัฐมนตรีหมายความว่าบุคคลที่อาจถูกร้องทุกข์กล่าวโทษต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ ได้แก่ บรรดารัฐมนตรีทั้งหลายซึ่งรวมถึงนายกรัฐมนตรีด้วย

เขตอำนาจทางเนื้อหาศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐมีอำนาจพิจารณาการกระทำความผิดอาญาของรัฐมนตรีโดยต้องเป็นการกระทำความผิดอาญาจากการปฏิบัติหน้าที่และความผิดอาญานั้นเป็นความผิดประเภทอุกฤษโทษซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไปถึงจำคุกตลอดชีวิตและความผิดหมิ่นโทษซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ ๒ เดือนถึง ๕ ปี

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๘๐ - ๙๘๑.

๒.๓.๒ การร้องทุกข์กล่าวโทษ

ผู้มีสิทธิร้องทุกข์กล่าวโทษรัฐมนตรีต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐให้แก่ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของรัฐมนตรี โดยต้องร้องทุกข์กล่าวโทษรัฐมนตรีต่อคณะกรรมการพิจารณาจับฟ้องคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจพิจารณาในเบื้องต้นว่าจะรับคำร้องไว้เพื่อเสนอต่อให้อัยการประจำศาลฎีกาเพื่อฟ้องต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐต่อไปหรือว่าจะไม่รับคำร้องไว้และยุติเรื่องนอกจากผู้เสียหายจะเป็นผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษแล้วอัยการประจำศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาจับฟ้องอาจฟ้องรัฐมนตรีต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐได้โดยไม่ต้องมีผู้เสียหายมาร้องทุกข์กล่าวโทษหนึ่งคำสั่งจับฟ้องหรือคำสั่งไม่รับฟ้องของคณะกรรมการพิจารณาจับฟ้องถือเป็นที่สุดไม่อาจถูกโต้แย้งได้^{๒๒}

๒.๓.๓ การไต่สวน

เมื่ออัยการประจำศาลฎีกายื่นฟ้องรัฐมนตรีต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐแล้วองค์คณะผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงก็จะแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยต้องเคารพหลักการต่อสู้โต้แย้งของคู่ความในการไต่สวนข้อเท็จจริงนั้นถ้าหากจำเป็นต่อการแสวงหาข้อเท็จจริงองค์คณะไต่สวนอาจเรียกสมาชิกในรัฐบาลมาให้การได้ องค์คณะไต่สวนไม่สามารถไต่สวนข้อเท็จจริงเกินกว่าประเด็นตามที่ปรากฏในคำร้องของอัยการได้ หากการไต่สวนข้อเท็จจริงนำมาซึ่งการเปิดเผยข้อเท็จจริงใหม่ซึ่งไม่ปรากฏในคำร้องให้องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงแจ้งแก่อัยการทราบเพื่อให้อัยการและคณะกรรมการพิจารณาจับฟ้องพิจารณาแก้ไขคำร้องได้เมื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเสร็จแล้วองค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงต้องวินิจฉัยว่าคำร้องมีมูลหรือไม่ถ้าไม่มีมูลองค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงต้องแจ้งให้อัยการและรัฐมนตรีผู้ถูกกล่าวหาทราบเพื่อเปิดโอกาสให้คัดค้านได้ภายใน ๒๐ วันถ้ามีมูลให้องค์คณะไต่สวนเสนอสำนวนต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐต่อไปคำสั่งขององค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงอาจถูกโต้แย้งได้โดยฎีกา ประเด็นข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาถ้าที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาไม่เห็นด้วยกับคำสั่งขององค์คณะไต่สวนและสั่งยกคำสั่งขององค์คณะไต่สวนดังกล่าวให้องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงส่งคดีไปให้องค์คณะไต่สวนข้อเท็จจริงอื่นที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป^{๒๓}

๒.๓.๔ การพิจารณาคดี

ในกรณีที่คณะกรรมการไต่สวนมีคำสั่งให้ฟ้องคดีรัฐมนตรีที่ถูกกล่าวหา อัยการประจำศาลฎีกาก็จะทำการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐต่อไป การดำเนินคดีให้ดำเนินคดีเช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลที่พิจารณาคดีมัยโทษ ทั้งนี้ ประธานศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐจะทำการนัดพิจารณาคดีครั้งแรกเพื่อดำเนินการพิจารณาและพิพากษาคดีต่อไป โดยจะมีการแจ้งให้รัฐมนตรีซึ่งตกเป็นจำเลยมายังศาลเพื่อพิจารณาคดี ซึ่งหากไม่มีอาจมีการพิจารณา

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๘๑.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๘๑.

คดีลับหลังจำเลยได้ และเมื่อศาลเสร็จการพิจารณาคดีแล้วจะมีคำพิพากษาในส่วนคำวินิจฉัยหรือไม่ และหากผิดก็จะมีคำพิพากษากำหนดโทษอาญาด้วยโดยวิธีการลงมติลับโดยใช้เสียงข้างมาก^{๒๔}

๒.๓.๕ การพิพากษาและการอุทธรณ์คำพิพากษา

ผู้พิพากษาของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐทั้ง ๑๕ คนเป็นองค์คณะพิพากษาการลงมติต้องกระทำโดยลับ โดยคำพิพากษาให้ถือตามเสียงข้างมากหากคดีมีผู้ถูกกล่าวหาหลายคนการลงมติพิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดหรือไม่ต้องกระทำเรียงไปตามผู้ถูกกล่าวหาแต่ละคนการลงมติพิพากษาแยกออกเป็น ๒ ส่วนส่วนแรกองค์คณะต้องลงมติว่าการกระทำเป็นความผิดหรือไม่จากนั้นองค์คณะจึงลงมติพิพากษาในส่วนที่สองว่าผู้กระทำผิดต้องรับโทษเท่าไรในการลงมติเรื่องโทษนั้นหากในองค์คณะมีความเห็นแตกต่างกันและยังไม่มีอัตราโทษใดที่ได้คะแนนเกินครึ่งหนึ่งให้ถือว่าอัตราโทษที่สูงที่สุดตกไปและให้นำอัตราโทษที่ต่ำกว่ามาลงมติหากยังไม่ได้คะแนนเกินครึ่งหนึ่งอีกก็ให้อัตราโทษนั้นตกไป และนำอัตราโทษที่ต่ำกว่าอีกมาลงมติทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้เสียงเกินครึ่งหนึ่งคำพิพากษาของศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐอาจถูกฎีกาในข้อกฎหมายไปยังที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้และที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาต้องพิพากษาภายใน ๓ เดือน^{๒๕}

แนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์พิเศษภัทรศักดิ์ วรรณแสง^{๒๖} กล่าวว่า การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นหลักการใหม่โดยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในหลักการเดิมคือการพิจารณาคดีต้องทำกระท่อหน้าจำเลยอย่างน้อยในวันนัดแรกซึ่งต้องมีตัวจำเลยมาศาล ส่วนหลังจากวันนัดแรกแล้วหากจำเลยไม่มาศาลก็สามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ เหตุผลที่ต้องให้จำเลยมาศาลในวันนัดแรกเพื่อที่ศาลจะได้อธิบายฟ้องให้จำเลยฟังทำให้จำเลยทราบว่าเป็นถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไรและมีโอกาสที่จะยื่นคำให้การต่อสู้คดีได้อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยซึ่งมีการรับรองโดยกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองหรือที่เรียกว่า ICCPR ของสหประชาชาติข้อ ๑๔ กำหนดไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและในการพิจารณาคดีอาญาที่ต้องหาว่ากระทำความผิด บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม” ซึ่งการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยตามข้อ ๑๔ มีบทขยายความว่า “จำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการ

^{๒๔} สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๕). หน้า ๑๖๐ – ๑๖๔.

^{๒๕} ปิยะบุตร แสงกนกกุล. เรื่องเดิม. หน้า ๙๘๒.

^{๒๖} ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, ผู้พิพากษาศาลฎีกาและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. สัมภาษณ์. ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑.

พิจารณาคดีต่อหน้าของบุคคลนั้นด้วย” อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานโดยทั่ว ๆ ไป เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะให้จำเลยมีโอกาสเข้าใจข้อหา มีโอกาสได้ให้การต่อศาลโดยตรงโดยไม่ผ่านทนายความ มีโอกาสที่จะซักถามพยานที่มาปรากฏตัวต่อหน้าศาลและจำเลยจะได้มีโอกาสสังเกตอาการปฏิกิริยาของพยาน และเมื่อพยานต้องเบิกความต่อหน้าผู้เสียหายหรือต่อหน้าจำเลย พยานจะรู้สึกเกรงกลัวไม่กล้าที่จะเบิกความเท็จ อันนี้เป็นธรรมชาติของหลักกฎหมายในเรื่องของการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยกฎหมายไทยนำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๗๒ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประกอบกับมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๑๖/๒๕๔๖ วินิจฉัยว่า “พยานที่ไม่ได้สืบต่อหน้าจำเลยศาลจะยกคำพยานในคดีนั้นมาเป็นหลักในการวินิจฉัยคดีนี้ไม่ได้แม้ว่าจำเลยจะยินยอมก็ตาม” และนั่นคือหลักในการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย ดังนั้นปัญหาในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคือจำเลยมักเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมืองสูงก็จะอาศัยช่องว่างกฎหมายดังกล่าวเมื่อไม่มีตัวจำเลยศาลก็จะพิจารณาคดีต่อไปไม่ได้ ศาลก็ต้องเลื่อนการพิจารณาคดีไปทำให้เกิดสภาวะจำเลยหลบหนีระหว่างการพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่อง เมื่อต้องเลื่อนการพิจารณาคดีออกไปก็เข้ามาสู่ประเด็นในเรื่องคดีขาดอายุความว่าหากไม่สามารถสืบพยานจำเลยได้หรือสืบพยานผู้ถูกกล่าวหาได้ต้องเลื่อนการพิจารณาคดีไปจนกว่าจะจับกุมจำเลยได้ก็ทำให้คดีมีโอกาสที่จะขาดอายุความได้ เมื่อคดีขาดอายุความแล้วจำเลยก็สามารถกลับมาดำรงชีวิตประจำวันในประเทศไทยได้ตามปกติ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายมีไว้เพื่อคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ต้องคดีอาญา แต่ก็มีประชาชนบางกลุ่มที่มีอำนาจกลับใช้ช่องทางนี้ในทางที่ไม่ชอบหรือใช้ในทางที่หลีกเลี่ยงการบังคับใช้กฎหมายโดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมาย เพราะฉะนั้นในต่างประเทศเริ่มกลับมาทบทวนหลักเกณฑ์ดังกล่าวว่าในกรณีที่จำเลยใช้ช่องว่างของกฎหมายหลบหนีคดีไปก็ถือว่าจำเลยใช้กฎหมายไปในทางที่ไม่ชอบถือว่าจำเลยสละสิทธิในการได้รับการพิจารณาต่อหน้า เพราะฉะนั้นศาลก็สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีหลังจำเลยได้ แต่ว่าการดำเนินคดีหลังจำเลยได้นั้นก็ต้องมีการให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยด้วยไม่ใช่มีการพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว ซึ่งในการให้ความเป็นธรรมนี้ในต่างประเทศก็จะให้จำเลยมีโอกาสแต่งตั้งทนายความเข้าต่อสู้คดีได้และมีสิทธิขอพิจารณาคดีใหม่ได้เมื่อกลับมาสู่กระบวนการพิจารณาคดีแล้ว หากถามว่ากระบวนการเบื้องต้นในการที่จะทำการพิจารณาคดีหลังจำเลยชอบด้วยกฎหมายมีเงื่อนไขอยู่ ๒ - ๓ ประการประการแรกก็คือในกรณีที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีหลังจำเลยได้ต้องปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐได้พยายามอย่างเต็มที่แล้วในการที่จะให้ได้ตัวจำเลยมาและจำเลยก็หลบซ่อนไม่ยอมเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีทั้งๆ ที่ได้พยายามอย่างเต็มที่แล้ว บทบัญญัตินี้อยู่ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งหลักการดังกล่าวข้างต้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย กล่าวคือตามหลักการเดิมจำเลยที่ใช้ช่องว่างของกฎหมายได้หลบหนีคดีไปภายในอายุความ เมื่อหมดอายุความก็จะไม่ถูกดำเนินคดี แต่ตามหลักการใหม่นี้จำเลยเหล่านี้ยังคงถูกดำเนินคดีต่อไปส่วนข้อเสียของหลักการดังกล่าวก็คือเราอ้างอิงกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสที่ยกเว้นกติกา ICCPR ซึ่งหลักการของประเทศฝรั่งเศสจะให้พิจารณาคดีหลังจำเลยได้ภายใต้เงื่อนไขที่จำเลยสามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ภายในอายุความ ส่วนกฎหมายของไทยไม่มีอายุความ

ก็เลยไปกำหนดว่าต้องขอภายใน ๑ ปี ซึ่งจะทำให้กระบวนการขอพิจารณาคดีใหม่เป็นไปได้เพราะของไทยไม่มีอายุความ ฉะนั้นจำเลยจะขอพิจารณาคดีใหม่ได้เรื่อยๆ ประกอบกับได้มีการแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๙๘ ว่าหากจำเลยประสงค์จะอุทธรณ์จำเลยต้องมาแสดงตนต่อศาลด้วย ทำให้จำเลยซึ่งหลบหนีคดีไปก็ไม่สามารถที่จะอุทธรณ์ได้ก็จะทำให้สิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยหมดไปโดยปริยาย ทำให้บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อกติการะหว่างประเทศ ICCPR ข้อ ๓ ที่ว่าจำเลยในคดีอาญามีสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างน้อยเพิ่มขึ้นอีก ๑ ชั้นศาลและอีกประการหนึ่งคือเนื่องจากศาลสามารถมีคำพิพากษาลับหลังจำเลยได้ ทำให้ในการบังคับคดีจะมีปัญหาไม่มีตัวจำเลยที่จะไปบังคับโทษได้ได้แต่เพียงคำพิพากษาที่เป็นกระดาษเพียงแผ่นเดียวปัญหาต่อมาคือกรณีที่ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีคือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ชื่อของศาลที่มีคำว่าคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทำให้เกิดปัญหาในการขอความร่วมมือต่างประเทศในการขอส่งผู้ร้ายข้ามแดน ซึ่งมีประเด็นปัญหาอยู่ ๒ ประเด็นประเด็นแรกคือ การเมือง นักการเมือง และประเด็นที่สองคือการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเป็นไปในรูปแบบที่ไม่ให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยในแง่ของการขอพิจารณาคดีใหม่และการอุทธรณ์คำพิพากษาซึ่งยังไม่รวมถึงเรื่องการสืบพยานฝ่ายเดียวและเรื่องกระบวนการสอบคำให้การทำให้ได้เพียงคำพิพากษาลงโทษจำเลยแต่ไม่ได้ตัวจำเลยมารับโทษทำให้ประเทศไทยไม่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศและไม่สามารถที่จะเข้าสู่เงื่อนไขการส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้ ดังนั้นการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยควรเป็นไปตามหลักการตามกฎหมายเดิมเพราะถือว่าอย่างน้อยให้ศาลได้สอบคำให้การจำเลยไว้ก่อนในวันนัดแรก หลังจากนั้นหากจำเลยหลบหนีไปก็ถือว่าจำเลยไม่ประสงค์ที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีตามปกติ ซึ่งหลักการเดิมคืออยู่แล้วแต่สถานะติบัญญัติแห่งชาติได้แก้ไขหลักการนี้โดยให้พิจารณาลับหลังจำเลยได้ตั้งแต่นัดแรกโดยไม่จำเป็นต้องสอบคำให้การจำเลย ฉะนั้นทำให้ในวันนัดแรกศาลไม่สามารถสอบปากคำจำเลยได้เพราะจำเลยไม่มาศาลประกอบกับการแก้ไขเรื่องอายุความทำให้คดีดังกล่าวไม่มีอายุความ ซึ่งประเด็นเรื่องการเมืองหรือไม่มีอายุความนั้นในต่างประเทศก็ยังมีความเห็นต่างกันไปเพราะหลักเกณฑ์เรื่องอายุความคดีอาญาคือต้องการให้รัฐบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าหากไม่มีอายุความรัฐก็จะไม่พยายามบังคับใช้กฎหมายเพราะเห็นว่าไม่มีอายุความแล้วจะทำอะไรก็ได้ พยานหลักฐานก็จะสูญหายไปศาสตราจารย์พิเศษภัทรศักดิ์ ฯ วิเคราะห์ว่ากรณีนี้จะไม่มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง ควรนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาบังคับใช้มีประสิทธิภาพมากกว่าและไม่ควรที่จะเลือกปฏิบัติเฉพาะในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้น แต่ควรนำไปใช้กับคดีอื่นด้วย เช่นคดียาเสพติด คดีค้ายาเสพติด เป็นต้น

นายเผ่าพันธุ์ ขอบน้ำตาล^{๒๗} กล่าวว่า การพิจารณาคดีอาญามีหลักการสำคัญประการหนึ่งคือการพิจารณาต่อหน้าจำเลยซึ่งถือเป็นหลักสากล ในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากฎบัญญัติไว้ไว้ในมาตรา ๑๗๒ ว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” แสดงว่าหลักการพิจารณาต่อหน้าจำเลยสามารถมีข้อยกเว้นได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งก็คือการพิจารณาลับหลังจำเลยนั่นเอง การพิจารณาลับหลังจำเลยจึงถือเป็นข้อยกเว้นเฉพาะที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากฎบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๗๒ ทวิ วรรค ๓ กรณีที่ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ต่อมามีการขยายกรณีที่ศาลจะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยออกไปอีกตามกฎหมายพิเศษ เช่น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤตินิยมชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาคำมนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อแก้ปัญหาการดำเนินคดีที่มีลักษณะพิเศษดังกล่าว ทั้งนี้เพราะการที่จะต้องพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยอาจถูกใช้เป็นเทคนิคในการประวิงคดี เพราะการดำเนินคดีอาญาต้องมีตัวจำเลยอยู่รับการพิจารณา ถ้าจำเลยไม่อยู่หรือหลบหนีไปก็ไม่สามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ซึ่งทางปฏิบัติศาลก็จะจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราวจนกว่าจะจับจำเลยได้ โดยเฉพาะการดำเนินคดีอาญาทั่วไปตามกฎหมายไทยมีอายุความ ถ้าขาดอายุความก็ไม่สามารถดำเนินคดีได้อีก ต้องยกฟ้องปล่อยจำเลยไป คือต้องหนีไปจนคดีขาดอายุความ การที่ต้องพิจารณาต่อหน้าจำเลยจึงอาจทำให้การปราบปรามผู้กระทำความผิดไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในขณะเดียวกันการดำเนินคดีต่อหน้าจำเลยอาจไม่จำเป็นในบางกรณี เช่น จำเลยไม่ตั้งใจที่จะให้ดำเนินคดีต่อหน้าคือเป็นการสละสิทธิที่จะให้มีการดำเนินคดีต่อหน้านั่นเอง จึงสรุปได้ว่าการพิจารณาคดีลับหลังเป็นสิ่งที่กระทำได้โดยต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนว่าให้ทำได้กรณีใดบ้าง จริงอยู่เราสามารถออกกฎหมายได้ว่ากรณีใดบ้างที่จะให้พิจารณาคดีลับหลังซึ่งทำให้คดีสามารถเดินได้ต่อไปและนำไปสู่การพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด และนำคำพิพากษาไปติดตามจำเลยนั้นมาบังคับโทษต่อไป แต่ที่จะต้องคำนึงถึงคือความเป็นสากลของสิ่งที่เรบัญญัติขึ้น เรามีอธิปไตยที่จะออกกฎหมายบังคับใช้ในดินแดนของเรา แต่ถ้ากฎหมายที่ออกมานั้นไม่เป็นสากลก็จะขาดการยอมรับจากประเทศอื่นๆ ซึ่งในบริบทของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤตินิยมชอบอาจต้องได้รับความร่วมมือจากต่างประเทศในหลายขั้นตอน เช่น การส่งผู้ร้ายข้ามแดน การขอให้ช่วยเหลือยึดทรัพย์สิน เป็นต้น เวลาต่างชาติเขาได้รับคำร้องขอความช่วยเหลือจากเรา ถ้าเขาตำหนิว่าการพิจารณาคดีของเราไม่เป็นไปตามหลักสากลเสียแล้ว เขาก็อาจปฏิเสธไม่ให้ความช่วยเหลือเราก็ได้หลักการพิจารณาคดีลับหลังตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มีอยู่ในมาตรา ๒๘ วรรคสอง และมาตรา ๓๑ วรรคสอง เข้าใจว่าประเด็นที่ศึกษาเป็นเรื่องมาตรา ๒๘ วรรคสอง เพราะเป็นหลักการใหม่ ส่วนหลักเกณฑ์ในมาตรา ๓๑ วรรคสอง ก็เป็นเรื่องที่มีในกฎหมายอื่นด้วยจึงไม่น่ามีปัญหา สำหรับหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามมาตรา ๒๘ วรรคสอง เมื่อเปรียบเทียบกับ

^{๒๗} เผ่าพันธุ์ ขอบน้ำตาล, ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์. ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

กับหลักการพิจารณาคดีลับหลังตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.๒๕๔๒ จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายเดิมศาลก็มีอำนาจพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้ องค์กรคณะผู้พิพากษาอาจอนุญาตให้จำเลยไม่มาศาลในระหว่างการพิจารณาได้ หรือดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้แม้จำเลยจะได้หลบหนีและออกหมายจับไปแล้วหลังจากที่ศาลได้สอบถามคำให้การจำเลยไว้แล้ว ซึ่งแสดงว่าการที่ศาลจะพิจารณาลับหลังจำเลยตามกฎหมายเดิม อย่างน้อยจำเลยต้องเข้ามาอยู่ในอำนาจศาลแล้วได้หลบหนีไปภายหลัง โดยเห็นได้จากการที่ว่าถ้าศาลสอบถามคำให้การจำเลยไว้แล้ว แม้จำเลยจะหลบหนีศาลก็พิจารณาคดีลับหลังต่อไปได้ แต่หลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามกฎหมายใหม่ เมื่ออ่านบทบัญญัติมาตรา ๒๗ และมาตรา ๒๘ แล้วจะให้ความว่าศาลมีอำนาจที่จะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ถึงแม้จำเลยจะไม่เคยเข้ามาอยู่ในอำนาจศาลเลยโดยได้หลบหนีไปตั้งแต่แรก ข้อดีของหลักการพิจารณาคดีลับหลังตามกฎหมายใหม่ที่เห็นได้ชัดก็คือจำเลยไม่สามารถอาศัยการหลบหนีเป็นเหตุผลการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะหลบหนีไปก่อนเริ่มคดี หรือหลบหนีหลังจากมาปรากฏตัวต่อศาลแล้ว แต่วิธีการนี้ก็มีข้อเสียเช่นกันในแง่ของความเป็นสากล เพราะถ้าต่างประเทศเขาตำหนิกระบวนการลักษณะนี้ เขาอาจไม่ให้ความร่วมมือในการบังคับตามคำพิพากษาก็ได้ ซึ่งก็เท่ากับคำพิพากษาลงโทษก็จะใช้ได้เฉพาะภายในประเทศกับประเทศที่ยอมรับวิธีการลักษณะนี้ ดังนั้นสิ่งที่น่าเป็นห่วงเกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังตามมาตรา ๒๘ วรรคสอง ก็จะเป็นในกรณีที่เห็นได้ชัดที่เราต้องขอความร่วมมือจากต่างประเทศในคดีนั้น อย่างไรก็ตามถ้าเราเข้าใจว่ากฎหมายนี้เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความ คือเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินคดี ศาลถือว่ามิมีบทบาทสูงในการใช้วิธีพิจารณาที่เหมาะสมเหมาะสม ให้สังเกตว่ากฎหมายเขียนให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีลับหลัง หมายความว่าให้เป็นดุลพินิจของศาลที่จะเลือกใช้เครื่องมือในการพิจารณาคดี ถ้ามีเหตุผลสมควรถึงแม้จะมีเหตุตามกฎหมายศาลอาจไม่พิจารณาคดีลับหลังจำเลย โดยใช้วิธีพิจารณาตามปกติก็ควรทำได้ และก็จะแก้ปัญหาการยอมรับของต่างประเทศได้ด้วยในระดับหนึ่ง

สรุป

การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นอกจากประเทศไทยแล้วในต่างประเทศก็มีกระบวนการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นเดียวกัน เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศส เพียงแต่มีความแตกต่างกันในส่วนของขั้นตอนและกระบวนการ ซึ่งแต่ละประเทศจะมีตัวบทกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะของแต่ละประเทศ ส่วนประเทศไทยเริ่มมีกระบวนการพิจารณาดังกล่าวตั้งแต่มีการจัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ โดยบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒

ตลอดเรื่อยมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จวบจนปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้กำหนดให้มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ขึ้น ซึ่งในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้บัญญัติหลักเกณฑ์เรื่องการสืบพยานลับหลังจำเลยไว้เป็นการเฉพาะ แตกต่างจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๒ ในสาระสำคัญ กล่าวคือ ศาลสามารถพิจารณาคดีได้แม้ไม่มีตัวจำเลยมาศาลเลย ตั้งแต่กระบวนการรับฟ้องจนกระทั่งมีคำพิพากษา

บทที่ ๔

การวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียในการสืบพยานลับหลังจำเลย ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การสืบพยานในคดีอาญาของไทยได้ยึดหลักการพิจารณาและสืบพยานต้องกระทำโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นหลักทั่วไปเพื่อเป็นหลักประกันคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดี เป็นหลักในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานและสิทธิในการซักค้านพยาน ทำให้จำเลยได้ทราบข้อเท็จจริง ในขณะที่ทำการสืบพยาน จำเลยมีโอกาสในการซักถามหรือซักค้านพยานที่เบิกความยืนยันการกระทำ ความผิดของตนได้อย่างเต็มที่ แต่สำหรับการสืบพยานในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้กำหนดให้สามารถพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๒๗ และ มาตรา ๒๘ ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักการพิจารณาและสืบพยานโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ดังกล่าวทั้งที่เป็นคดีอาญาเหมือนกัน และอาจก่อให้เกิดปัญหาทั้งในทางกฎหมายและทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทบต่อสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยาน ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงวิเคราะห์ถึงปัญหาข้อขัดข้องในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การวิเคราะห์ปัญหาข้อขัดข้องในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

๑. ปัญหาทางกฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย” ถือเป็นหลักประกันสิทธิของจำเลยในการได้รับการเผชิญหน้ากับพยานศาลไทยจึงเคร่งครัดกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเป็นอย่างมาก ศาลไม่ยอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยโดยเด็ดขาด เว้นแต่เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ เท่านั้น การสืบพยานในคดีอาญา ศาลต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาได้ ซึ่งในระดับกฎหมายระหว่างประเทศ ก็บัญญัติรับรองหลักว่าด้วยการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยเช่นเดียวกัน เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วย

สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๑๔ (๑) เหตุที่ต้องพิจารณาโดยเปิดเผยก็เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการพิจารณา เป็นหลักประกันว่าการดำเนินการทั้งหลายของโจทก์ จำเลย หรือศาล จะได้รับการตรวจสอบจากประชาชนว่าเป็นการกระทำที่บริสุทธิ์ยุติธรรม และไม่ถูกบิดเบือนข้อเท็จจริง เป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งในการพิจารณาคดีอาญาและเป็นการประกันว่าพยานที่ให้การเป็นปรปักษ์ต่อจำเลยจะต้องปรากฏตัวและแสดงข้อเท็จจริงในศาล และจำเลยมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมในการพิจารณาทุกขั้นตอน ทั้งนี้เพื่อให้จำเลยมีสิทธิเผชิญหน้าพยานที่เป็นปรปักษ์ ส่งผลให้พยานไม่กล้าเบิกความปรักปรำใส่ร้ายจำเลย เพราะจำเลยมีสิทธิในการถามค้านพยานได้ รวมทั้งศาลสามารถค้นหาความจริงได้จากการที่คู่ความเผชิญหน้าต่อกันและการที่จำเลยเป็นผู้ที่อาจได้รับผลร้ายจากคำพิพากษา จำเลยจึงมีโอกาสที่จะได้รับรู้กระบวนการพิจารณาในทุกขั้นตอนและรับทราบถึงพยานหลักฐานที่ได้นำสืบในชั้นพิจารณา ซึ่งส่งผลให้จำเลยสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ศาลจะต้องเปิดโอกาสให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้ทราบข้ออ้างข้อเถียง ตลอดจนพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของอีกฝ่ายหนึ่ง และให้โอกาสคู่กรณีโต้แย้งและแสดงหลักฐานสนับสนุนข้อโต้แย้งของตนอันเป็นหลักการของการฟังความทุกฝ่าย โดยศาลจะต้องให้ฝ่ายผู้ถูกฟ้องคดีทราบคำฟ้องและพยานหลักฐานประกอบคำฟ้อง ตลอดจนมีโอกาสให้การแก้ข้อกล่าวหาและเสนอพยานหลักฐานสนับสนุนคำให้การของตน ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำหลักการฟังความทุกฝ่ายไปใช้ในรูปของหลัก Due process of law คือ การรับฟังการไต่สวนและหลักแจ้งให้ทราบก่อนล่วงหน้า โดยสิทธิของผู้มีส่วนได้เสียจะมีลักษณะเช่นเดียวกับสิทธิของจำเลยในคดีอาญาส่วนในประเทศฝรั่งเศส หลักการฟังความทุกฝ่ายไม่ได้มีตัวบทกฎหมายที่บัญญัติให้นิยามไว้โดยเฉพาะ แต่มีที่มาจากบทบัญญัติที่ทราบได้โดยทั่วไปหลาย ๆ แห่ง และเป็นหลักที่ต้องบังคับอย่างเคร่งครัดในแต่ละศาลไม่ว่าจะเป็นศาลปกครองชั้นต้น ศาลบัญชี สภาแห่งรัฐ สำหรับศาลอื่นที่ไม่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดไว้ ในคำพิพากษาจะมีการกำหนดวิธีปฏิบัติขึ้นจากการวางแนวของศาล

อย่างไรก็ตามการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกลับบัญญัติหลักการใหม่ต่างออกไปจากหลักการดังกล่าวข้างต้น โดยกำหนดให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ ตั้งแต่เริ่มใช้ระบบที่ให้มีการจัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาขึ้น โดยข้อกำหนดของศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.๒๕๔๓ ข้อ ๑๐ กำหนดให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ แต่มีเงื่อนไขว่าต้องให้จำเลยมาปรากฏตัวในศาลในการพิจารณาคดีนัดแรกเสียก่อน หากจำเลยไม่มาศาลจะพิจารณาคดีต่อไม่ได้ แต่ถ้าจำเลยมาศาลในนัดแรกแล้วนัดต่อมาจำเลยไม่มาศาลหรือหลบหนีไป ศาลพิจารณาลับหลังจำเลยได้ โดยศาลมองว่าการนำตัวจำเลยมาศาลในนัดแรกแสดงให้เห็นว่าจำเลยยอมเข้าสู่อำนาจของศาลแล้ว หากต่อมาจำเลยหลบหนีไปก็สามารถพิจารณาลับหลังได้ ซึ่งที่ผ่านมาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยหลายคดี เช่น คดีกล้าอย่างซึ่งมีจำเลยหลายคน บางคนมาศาล บางคนไม่มาศาล รวมทั้งคดีที่ดินรัชดาด้วย แต่ก็มีอีกหลายคดีที่ศาลพิจารณาคดีลับหลังจำเลยต่อไปไม่ได้ เพราะจำเลยไม่มาศาลตั้งแต่นัดแรก เช่น คดีที่นายทักษิณ ชินวัตรถูกฟ้องในหลายคดี เป็นต้น ดังนั้นในชั้นการร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง

ทางการเมืองจึงกำหนดหลักการให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ทั้งหมด ซึ่งมีที่มาสืบเนื่องจากการที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาล จากเดิมที่ต้องมีตัวจำเลยมาศาลให้ได้ครั้งหนึ่งก่อน เป็นแม้ว่าจะไม่สามารถนำจำเลยมาศาลได้ ศาลก็ประทับรับฟ้องได้เลยแล้วออกหมายจับผ่านไปสามเดือนยังจับตัวจำเลยไม่ได้ ศาลก็พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ทันที ตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๒๘

ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ค้ำประกันถึงสิทธิของมนุษย์ชนอย่างมาก และเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญต่อหลักการพิจารณาคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเช่นกัน ได้มีการบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๖ ซึ่งบัญญัติว่า “ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาทุกคดี ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิจะได้รับการพิจารณาคดีที่รวดเร็วและโดยเปิดเผยโดยคณะลูกขุนที่เป็นกลางของรัฐและขอบเขตที่กระทำความผิดอาญานั้นได้เกิดขึ้นในเขตนั้น ซึ่งรัฐหรือเขตดังกล่าวจะต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายที่บังคับใช้อยู่บัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับการแจ้งถึงลักษณะและมูลแห่งข้อกล่าวหา มีสิทธิที่จะเผชิญหน้ากับพยานฝ่ายที่เป็นปรปักษ์ มีสิทธิที่จะสืบพยานที่จะเป็นประโยชน์แก่คดีของตนและมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐในการจัดหาทนายความ แม้ว่าจะระบบการพิจารณาและสืบพยานในศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย แต่ก็มีข้อยกเว้นในกรณีที่จำเลยได้หายตัวไปหรือไม่มาศาลระหว่างการพิจารณาคดี ศาลถือว่าพฤติกรรมดังกล่าวของจำเลยเป็นการที่จำเลยได้สละสิทธิในการพิจารณาและสืบพยานโดยเปิดเผยต่อหน้าตนแล้ว

ในประเทศฝรั่งเศสมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยได้โดยถือว่าการที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาลและเป็นกรณีที่ไม่มีเหตุผลสมควร จำเลยซึ่งไม่มาปรากฏตัวในศาล หรือเคยปรากฏตัวหรือเคยถูกจับตัวแต่หนีไปก่อนที่จะมีคำพิพากษาจะต้องอยู่ภายใต้การพิจารณาคดีแบบ “Contumace” การที่ศาลใช้วิธีพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลยนี้สามารถกระทำได้ทันทีที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาล โดยที่ไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ อย่างไรก็ตามก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ตามที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้กำหนดมาตรการที่เป็นหลักประกันโดยระบบกฎหมายของฝรั่งเศสมองว่าจำเลยสมัครใจที่จะสละสิทธิในการเข้าสู่กระบวนการพิจารณาเพราะหนี ทำตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อกฎหมายหากศาลอยากดำเนินคดีลับหลังก็ทำได้ โดยในการพิจารณาลับหลังนี้ จะมีการพิจารณาจากเอกสารเป็นหลัก ไม่มีการสืบพยานบุคคล ไม่มีการโต้แย้งทางวาจา ไม่มีลูกขุน และจำเลยที่หลบหนีไปจะตั้งทนายเข้ามาสู้คดีไม่ได้

จึงเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดให้มีการนำหลักการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยมาใช้เฉพาะกรณีที่จำเลยขัดขวางการพิจารณาคดี หรือกรณีที่จำเลยได้หายตัวไปหรือไม่มาศาลระหว่างการพิจารณาคดี ศาลถือว่าพฤติกรรมดังกล่าวของจำเลยเป็นการที่จำเลยได้สละสิทธิในการพิจารณาและสืบพยานโดยเปิดเผยต่อหน้าตนแล้ว ซึ่งกรณีดังกล่าวถือเป็นกรณีที่ขัดขวางต่อกระบวนการพิจารณาคดี จึงเป็นการนำหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยมาใช้เฉพาะกรณีจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น และในกรณีที่มีการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลย กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศสต่างก็มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของจำเลย โดยจำเลย

สามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้อย่างไรก็ตามกฎหมายของฝรั่งเศสมีปัญหาอยู่ในตัวของมันอยู่หลายเรื่อง โดยในปี ค.ศ. ๒๐๐๑ ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปลงโทษประเทศฝรั่งเศสเพราะการดำเนินคดีลับหลังจำเลยที่ตัดสินคดีนายจำเลยไม่ให้เข้าแก้ต่างในคดีนั้นละเมิดต่อหลักการต่อสู้โต้แย้งขัดกับสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมตามมาตรา ๖ ของอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรป จึงทำให้ประเทศฝรั่งเศสต้องแก้กฎหมายในปี ค.ศ. ๒๐๐๔ เพื่อยกเลิก "Contumace" และมาใช้วิธีพิจารณาลับหลังจำเลยในลักษณะที่ว่าถ้าหากจำเลยหนีไปแล้วอยากให้มีนายมาสู้ก็ทำได้ แต่ถ้าจำเลยไม่มา ทนายก็ไม่มา ศาลมีทางเลือกว่าจะเลื่อนคดีออกไปหรือพิพากษาลับหลังไปเลยก็ได้ สามารถทำได้ทั้งสองรูปแบบ โดยจำเลยไม่สามารถได้ แต่หากตามจับจำเลยได้ภายในระยะเวลาที่คดียังไม่ขาดอายุความก็ต้องพิจารณาคดีใหม่อีกครั้งหนึ่ง ทั้งหมดนี้ใช้กับคดีอาญาทั่วไป แต่ในส่วนของคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกฎหมายฝรั่งเศสยังกำหนดให้ดำเนินคดีแบบ "Contumace" ได้อยู่เฉพาะในความผิดอาญาที่มีโทษสูงระดับอุกฤทธิโทษ ซึ่งเป็นไปได้ว่ากฎหมายการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของฝรั่งเศสอาจขัดกับกฎหมายอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรป เช่นกัน

ดังนั้นการที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ เปลี่ยนหลักการให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ทั้งหมดจากเดิมที่ต้องมีตัวจำเลยมาศาลให้ได้ครั้งหนึ่งก่อน เป็นแม้ว่าจะไม่สามารถนำจำเลยมาศาลได้ ศาลก็ประทับฟ้องได้เลยแล้วออกหมายจับ ผ่านไปสามเดือนยังจับตัวจำเลยไม่ได้ ศาลก็พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ทันที บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อกติการะหว่างประเทศ ICCPR ข้อ ๓ และข้อ ๑๔ (๑) และอีกประการหนึ่งคือเนื่องจากศาลสามารถมีคำพิพากษาลับหลังจำเลยได้ ทำให้การบังคับคดีเกิดปัญหาไม่มีตัวจำเลยที่จะไปบังคับโทษได้แต่เพียงคำพิพากษาที่เป็นกระดาษเพียงแผ่นเดียว

๒. ปัญหาในทางปฏิบัติ

การพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กำหนดให้การพิจารณาคดีโดยใช้ระบบไต่สวน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๖ ซึ่งการพิจารณาคดีระบบไต่สวนศาลมีหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงด้วยตนเองด้วยความกระตือรือร้น ส่วนทนายความ พนักงานอัยการ หรือผู้เสียหายและผู้ถูกไต่สวนมีบทบาทเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริง ไม่มีบทบาทกฎหมายวางระเบียบการสืบพยานหรือไม่มีบทตักพยานโดยเคร่งครัดว่าพยานประเภทนี้รับฟังได้หรือไม่ ส่วนใหญ่ศาลจะรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานอย่างเต็มที่ ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดีโดยเป็นผู้ควบคุมการค้นหาความจริง การรวบรวมและตรวจสอบพยานหลักฐาน สามารถแสวงหาและตรวจสอบพยานของศาลเอง โดยศาลมีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมหรือตักพยานเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ใกล้ความจริงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธี เกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้กว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก ศาลสามารถหาพยานหลักฐานได้เองและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานได้ด้วยไม่มีกฎหมาย

การสืบพยานที่เคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะไม่มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด แต่เปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาลและศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

ส่วนการพิจารณาคดีอาญาของไทยใช้ระบบกล่าวหาเป็นหลัก ทั้งนี้ เนื่องจากศาลไทยได้รับวัฒนธรรมจากทางตะวันตกมีการจัดระบบศาลเป็นแบบเดียวกับประเทศอังกฤษตามระบบกล่าวหาเป็นเหตุให้ทางปฏิบัติในการพิจารณาคดีศาลไทยจะวางตัวเป็นกลาง ซึ่งถือเป็นรากฐานของระบบดังกล่าวที่ศาลต้องวางตัวเป็นกลางทำหน้าที่ควบคุมการนำเสนอพยานหลักฐาน ส่วนหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริงเป็นของคู่ความ ซึ่งการพิจารณาคดีระบบกล่าวหาศาลต้องวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัดจะเอนเอียงเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ และอำนาจของศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือตัดพยานก็มีจำกัดหรือแทบไม่มีเลย การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของคู่ความซึ่งจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้หรือตามที่ศาลสั่ง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในเรื่องการสืบพยานเป็นไปโดยเคร่งครัด มีบทตัดพยานที่เด็ดขาดเพื่อมิให้พยานที่ต้องห้ามเข้าสู่สำนวนความ ทั้งนี้ เพื่อมิให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน โดยมีผู้พิพากษาเป็นคนกลางคอยดูแลให้ทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินคดีของตนไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้วางไว้อย่างเคร่งครัดศาลมีลักษณะวางเฉยและมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น โดยต้องผูกพันกับพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอ ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐานมีกฎหมายการสืบพยานที่เคร่งครัดมากศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อย มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด ไม่ยอมให้ศาลรับฟังพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความ และการใช้คำถามในการซักถาม ถามค้าน และถามติง ก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายโดยเคร่งครัด ทำให้การยกฟ้องด้วยเหตุผลทางเทคนิคมีมาก บางครั้งศาลอาจยกฟ้องทั้ง ๆ ที่ปรากฏว่าจำเลยกระทำความผิดได้ ถ้าพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาแสดงต่อศาลนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ

บทบาทของศาลไทยจึงเน้นไปตามระบบกล่าวหาที่ศาลต้องวางตัวเป็นกลาง ซึ่งการเข้าไปมีบทบาทในคดีมากจนเกินไปจะเสียความเป็นกลาง และอาจทำให้ผู้พิพากษาถูกคัดค้านหรือถูกฟ้องร้องได้ นอกจากนี้ตามประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการข้อ ๙ ความว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ...” บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการยืนยันหลักการวางตัวเป็นกลางของศาล ทำให้ในทางปฏิบัติศาลมักจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด แต่การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐ การค้นหาความจริงจึงเป็นไปในทำนองเดียวกับการค้นหาความจริงในประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกองค์กรจะต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริงและศาลเป็นผู้สืบพยาน ศาลต้องไม่วางเฉย ต้องกระตือรือร้นในการค้นหาความจริงต้องวินิจฉัยคดีตามเหตุผลที่ได้จากสิ่งที่ได้จากการสืบพยาน ดังนั้นจึงเป็นปัญหาสับสนและไม่เข้าใจต่อระบบการสืบพยานอย่างแท้จริง ไม่เข้าใจว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกองค์กรต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริงและศาลเป็นผู้สืบพยานและค้นหาความจริงด้วยความกระตือรือร้น

วิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

๑. ข้อดีในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การพิจารณาและสืบพยานคดีอาญาในศาล โดยหลักการต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้าและถามค้านพยานบุคคล แต่กลับทำให้จำเลยใช้ช่องว่างของกฎหมายดังกล่าวหลบหนีคดีไปภายในอายุความและเมื่อคดีขาดอายุความก็ไม่ต้องถูกดำเนินคดีอีกต่อไปและกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขซึ่งกรณีนี้พนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้เนื่องจากไม่มีตัวจำเลย โดยในคดีอาญามีหลักอยู่ว่าจะต้องมีตัวจำเลยอยู่ในอำนาจศาลที่จะเรียกมาพิจารณาได้ไม่ว่าเวลาใด ๆ ถ้าปรากฏว่าจำเลยไม่อยู่ในอำนาจศาลในระหว่างพิจารณา แม้ในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ศาลก็ต้องจำหน่ายคดี หรือกรณีภายหลังที่ได้ฟ้องคดีต่อศาลแล้วจำเลยหลบหนีไป ไม่ว่าจะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่ก็ตาม กรณีนี้ศาลไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้โดยไม่มีตัวจำเลย มิฉะนั้นจะขัดต่อหลักทั่วไปที่ว่า การพิจารณาและสืบพยานต้องทำต่อหน้าจำเลย ในกรณีนี้ศาลก็ต้องจำหน่ายคดี จะเห็นได้ว่าการที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำผิดแล้วหลบหนีไปเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก ทำให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่ให้ความเคารพและเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมว่าสามารถพิสูจน์ให้เห็นการกระทำ ความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ในที่สุด จะเห็นได้ว่าในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีถือเป็นการปฏิเสธกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิการเผชิญหน้าและถามค้านพยานของจำเลย บทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ และมาตรา ๒๘ จึงบัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำให้จำเลยไม่สามารถอาศัยการหลบหนีเป็นเหตุให้ศาลต้องงดการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะหลบหนีก่อนเริ่มการพิจารณาคดี หรือหลบหนีหลังจากมาปรากฏตัวต่อศาลแล้วก็ตาม ทำให้ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้ กระบวนการพิจารณาคดีไม่หยุดชะงัก

๒. ข้อเสียในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

๒.๑ การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะส่งผลกระทบต่อกรอุทธรณ์ฎีกา เนื่องจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มาตรา ๖๑ มีการแก้ไขหลักการเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์ว่า หากจำเลยประสงค์จะอุทธรณ์จำเลยต้องมาแสดงตนต่อศาลด้วย ทำให้จำเลยซึ่งหลบหนีคดีไปและศาลมีคำพิพากษาลับหลังจำเลยไม่สามารถที่จะอุทธรณ์ได้ทำให้สิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยหมดไปโดยปริยาย ทำให้บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อกติการะหว่างประเทศ ICCPR ข้อ ๓ ที่ว่าจำเลยในคดีอาญามีสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างน้อยเพิ่มขึ้นอีก ๑ ชั้นศาล

๒.๒ การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะส่งผลต่อการบังคับคดี ซึ่งเมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษา และคดีถึงที่สุดแล้ว ไม่สามารถบังคับโทษกับจำเลยได้เพราะไม่มีตัวจำเลยเนื่องจากจำเลยได้หลบหนีไปก่อน การฟ้องคดีหรือหลบหนีไประหว่างการพิจารณาคดีแล้ว มีเพียงคำพิพากษาที่เป็นกระดาษเพียงแผ่นเดียว ส่งผลให้กระบวนการพิจารณาคดีที่ดำเนินการมาทั้งหมดเสียเปล่าและสิ้นเปลืองงบประมาณโดยไม่สามารถ นำตัวจำเลยมาลงโทษได้ นอกจากนี้หากนานาประเทศดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ในลักษณะนี้ก็จะไม่ให้ความร่วมมือในการบังคับตามคำพิพากษาในต่างประเทศด้วยเช่นกัน

๒.๓ การที่กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการขอความร่วมมือกับนานาประเทศในการขอส่งผู้ร้ายข้ามแดนเนื่องจากการพิจารณาคดีลับหลัง จำเลยเป็นไปในรูปแบบที่ไม่ให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยในแง่ของการขอพิจารณาคดีใหม่และการใช้ สิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษามีเพียงคำพิพากษาลงโทษจำเลยแต่ไม่มีตัวจำเลยมาลงโทษทำให้ ประเทศไทยไม่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศและยังส่งผลให้กรณีดังกล่าวไม่เข้าเงื่อนไขในการขอ ส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้เช่น ในกรณีที่จำเลยหลบหนีไปอาศัยอยู่ในต่างประเทศ ต่อมาศาลฎีกาแผนก คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิจารณาคดีลับหลังจำเลยและพิพากษาลงโทษจำเลย ประเทศไทยจึงขอให้ส่งตัวจำเลยในฐานะผู้ร้ายข้ามแดน จำเลยที่หลบหนีไปอาศัยอยู่ในต่างประเทศ มักจะคัดค้านขอให้ประเทศที่ตนอาศัยอยู่นั้นไม่ส่งตัวกลับประเทศไทยโดยอ้างว่าคดีของตนเกิดจากการ พิจารณาคดีลับหลังจำเลยซึ่งขัดต่อกติกาสากลได้

สรุป

การดำเนินคดีอาญาทั่วไปโดยเฉพาะการสืบพยานตามประมวลกฎหมายอาญามีหลักการ สำคัญคือต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ด้วยเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองสิทธิของจำเลย ในคดีอาญา ให้จำเลยมีโอกาสเผชิญหน้าและถามค้านพยานบุคคลในการต่อสู้คดี แต่หลักการใดๆ ก็ตามย่อมมีข้อยกเว้นตามมาเสมอจึงได้มีบทบัญญัติให้มีการสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ซึ่งในการ พิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็เช่นเดียวกันได้บัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญแห่งว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ กำหนดให้สามารถสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ซึ่งข้อดีของหลักการดังกล่าวทำให้จำเลย ไม่สามารถอาศัยการหลบหนีอันเป็นการปฏิเสธกระบวนการยุติธรรม และหลีกเลี่ยงการถูกดำเนินคดี เพราะกลัวที่จะต้องรับโทษในความผิดที่ตนเองได้ก่อขึ้น แล้วอาศัยการหลบหนีเป็นเหตุให้ศาลต้องงด การพิจารณาคดี ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ แต่อย่างไรก็ดีกระบวนการสืบพยาน ลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็มีข้อเสียคือแม้ศาลจะพิจารณาและ พิจารณาคดีได้จนจบกระบวนการพิจารณาและคดีถึงที่สุดแล้วก็ไม่สามารถบังคับโทษกับจำเลยได้ เนื่องจากไม่มีตัวจำเลยอยู่ในอำนาจของศาล กระบวนการพิจารณาทั้งหมดเสียเปล่าโดยไม่สามารถนำตัว จำเลยมาลงโทษได้

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

คดีอาญาเป็นคดีที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ ซึ่งโทษทางอาญาหลายลักษณะเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เช่น โทษจำคุก หรือโทษกักขัง ดังนั้นหลักการสำคัญของการพิจารณาคดีอาญาและถือเป็นหลักสากลซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศคือการพิจารณาคดีต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย โดยในประเทศไทยบัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ความว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดให้มีโอกาสต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้อย่างเต็มที่ แต่หลักการดังกล่าวมีข้อยกเว้นในตอนท้ายที่บัญญัติว่า “เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” ซึ่งหมายถึงกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้นั้นเอง ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายกข้อยกเว้นหลักการดังกล่าวไว้ใน มาตรา ๑๗๒ ทวิ ความว่า “ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา ๑๗๒ วรรคสองแล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้...” การที่กฎหมายบัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้มีสาเหตุมาจากการที่จำเลยในคดีอาญาอาศัยหลักกฎหมายที่กำหนดให้ต้องสืบพยานโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยนำมาเป็นเทคนิคในการประวิงคดี โดยการหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเพราะกลัวที่จะได้รับโทษทัณฑ์ ทำให้ศาลไม่อาจพิจารณาและพิพากษาคดีได้ โดยเฉพาะคดีอาญาซึ่งเป็นคดีที่มีการกำหนดอายุความในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดไว้ เมื่อจำเลยหลบหนีไปจนคดีขาดอายุความก็สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้เช่นเดิมโดยไม่ต้องรับโทษ แต่ผู้เสียหายกลับไม่ได้รับการเยียวยาสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น ทำให้หลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้มีการขยายไปยังกฎหมายพิเศษอื่น ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ และต่อมาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้บัญญัติหลักการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน โดยมีเงื่อนไขและหลักการที่แตกต่างไปจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติประกอบ

รัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ และแตกต่างจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและคดีพิเศษอื่นที่กล่าวมาแล้ว

การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ไม่ใช่เรื่องใหม่เสียทีเดียวในประเทศไทย ซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ เรื่อยมาจนปัจจุบัน แม้ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศสก็นำหลักการดังกล่าวมาใช้ เช่นเดียวกัน คงแตกต่างกันในหลักเกณฑ์หรือวิธีการของแต่ละประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะใช้กระบวนการถอดถอนออกจากตำแหน่ง เช่น การถอดถอนประธานาธิบดี รองประธานาธิบดีรวมถึงเจ้าหน้าที่พลเรือนอื่นในข้อหากบฏ การรับสินบน หรือกระทำความผิดอาญาร้ายแรง แต่หากพบว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดอาญาก็ใช้ระบบการพิจารณาคดีอาญาแบบปกติ โดยถือเสมือนว่าเป็นบุคคลธรรมดา ส่วนในประเทศฝรั่งเศสมีระบบการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ๒ รูปแบบ ได้แก่ การถอดถอนประธานาธิบดีออกจากตำแหน่งซึ่งเป็นกระบวนการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยกลไกของรัฐสภา และคดีอาญารัฐมนตรีซึ่งเป็นกระบวนการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยใช้กระบวนการทางศาล โดยศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อปกป้องกระบวนการยุติธรรมในเรื่องการเมือง สำหรับประเทศไทยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเป็นอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นต้นมา โดยนำเอาหลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ มาใช้ คือ การพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย อย่างน้อยในวันนัดแรกต้องมีตัวจำเลยมาศาลเพื่อรับทราบคำฟ้องว่าตนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไร และจะได้ทราบว่าตนจะยื่นคำให้การต่อสู้คดีอย่างไร อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานโดยทั่วไปของจำเลย โดยจำเลยสามารถให้การต่อศาลได้โดยตรงด้วยตนเอง หลังจากนั้นหากจำเลยไม่มาศาล ศาลสามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๖ และ ๒๗ แต่อย่างไรก็ดี ปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากมีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาได้ระยะหนึ่ง เนื่องจากคดีที่เข้าสู่การพิจารณาพิพากษา จำเลยส่วนใหญ่มักเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมืองและมักจะอาศัยช่องว่างของบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดให้ต้องพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย อาศัยช่องว่างของกฎหมายทำการหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ทำให้ศาลไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปและต้องเลื่อนคดีเพื่อรอให้มีการจับกุมตัวจำเลยได้ก่อนจึงจะพิจารณาคดีต่อไปได้ ปัญหาที่ตามมาคือเรื่องอายุความ ดังที่กล่าวไว้แล้วว่าบรรดาผู้กระทำความผิดล้วนแต่เป็นผู้มีอิทธิพลจึงสามารถหลบหนีการจับกุมไปได้และรอจนกระทั่งคดีขาดอายุความก็สามารถกลับมาใช้ชีวิตได้ตามปกติ โดยไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดที่ก่อขึ้นอันเป็นการหลีกเลี่ยงการบังคับใช้กฎหมาย ปัจจุบันประเทศไทยจึงมีการทบทวนหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย รวมถึง

การสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลย และบัญญัติหลักเกณฑ์ใหม่ไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีคืออาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๘ วรรคสอง โดยกำหนดให้ศาลสามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้แม้ว่าจำเลยจะหลบหนีไปแต่ต้น และไม่เคยเข้ามาอยู่ในอำนาจศาลเลย โดยจำเลยไม่สามารถอาศัยช่องว่างของกฎหมายที่ต้องพิจารณา โดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยมาเป็นเหตุให้ศาลต้องงดการพิจารณาคดี รวมทั้งไม่มีกำหนดอายุความ ไม่ว่าจำเลยจะหลบหนีไปนานเพียงใดคดีก็ไม่ขาดอายุความ ทำให้ต้องหลบหนีไปตลอดชีวิต ผลที่ได้คือ เมื่อศาลพิจารณาคดีพิพากษาคดีแล้วได้เพียงคำพิพากษาแต่ไม่สามารถบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ในความเห็นของผู้ทำวิจัยยังคงมองว่าการที่ไม่กำหนดอายุความก็พอถือได้ว่าเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งเช่นกัน เพราะผู้กระทำความผิดที่หลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลก็ต้องหลบหนีไปตลอดชีวิต ต้องดำรงชีพอยู่ด้วยความหวาดระแวงว่าจะถูกจับกุมเมื่อใด ต้องพลัดพรากจากครอบครัว บิดา มารดา ญาติพี่น้อง และมีชีวิตอยู่อย่างหลบๆ ซ่อนๆ หากความสุขไม่ได้ และในขณะที่เดียวกันจำเลยบางคนก็ไม่ได้ตั้งใจที่จะต้องพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย เนื่องมาจากตนได้แต่งตั้งทนายความเข้ามาดูแลรักษาผลประโยชน์ของตนอยู่แล้ว ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ คือสลละสิทธิในส่วนนี้ไปเลยจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ชัดเจนว่ากรณีใดทำได้ และกรณีใดไม่อาจทำได้

ข้อเสนอแนะ

การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มีทั้งข้อดีและข้อเสียดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในบทที่ ๔ แล้ว ทั้งในปัญหาเรื่องการอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษา ซึ่งมีการแก้ไขหลักเกณฑ์ ในมาตรา ๖๑ เกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์ ซึ่งหากจำเลยประสงค์จะยื่นอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จำเลยต้องมาแสดงตนต่อศาลในวันที่ยื่นอุทธรณ์ อันเป็นการตัดสิทธิของจำเลยที่หลบหนี และศาลมีการพิจารณาสืบพยานลับหลังและมีคำพิพากษาลับหลังจำเลย ทำให้สิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยหมดไป ซึ่งขัดต่อกติการะหว่างประเทศ ICCPR ข้อ ๓ ที่ว่าจำเลยในคดีอาญามีสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างน้อยเพิ่มขึ้นอีก ๑ ชั้นศาล ปัญหาการไม่กำหนดอายุความ รวมทั้งปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยจนจบกระบวนการและได้คำพิพากษามา ๑ เรื่อง แต่ไม่สามารถบังคับโทษจำเลยตามคำพิพากษาได้ เนื่องจากจำเลยหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลมาตั้งแต่แรก ผู้กระทำความผิดยังคงลอยนวลและไม่ต้องรับโทษจากผลแห่งการกระทำของตน ทั้งยังทำให้ประเทศไทยไม่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศเนื่องจากกระบวนการดังกล่าวไม่เป็นไปตามหลักสากลซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ นอกจากนี้ปัญหาชื่อของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังมีชื่อในแนวลบทำให้เข้าใจว่าเป็นคดีความผิดทางการเมือง ทำให้ไม่สามารถเข้าสู่เงื่อนไขการส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้เพราะถือเป็นเรื่องการเมือง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหลักการเดิมที่บัญญัติ

ไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการอุทธรณ์คำพิพากษา กำหนดอายุความ รวมทั้งการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลย ตามมาตรา ๒๖ และ ๒๗ ที่ต้องมีตัวจำเลยมาศาลในนัดแรกก่อนเพื่อให้ศาลได้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยทราบว่าคุณฟ้องในข้อหาความผิดฐานใด รวมทั้งสอบคำให้การจำเลยก่อนว่าจะให้การอย่างไร ยอมรับหรือปฏิเสธคำฟ้องของโจทก์อย่างไร หากภายหลังจำเลยไม่มาศาล ศาลจึงจะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ โดยถือได้แล้วว่าจำเลยสละสิทธิในการได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปและตอบสังคมได้เป็นหลักการที่ได้อยู่แล้ว อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๘ วรรคสอง ก็ได้ถึงกับบังคับไปทีเดียวว่าให้ศาลต้องพิจารณาคดีลับหลังจำเลยทุกกรณีเนื่องจากกฎหมายใช้คำว่า “ศาลมีอำนาจที่จะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้” ถึงแม้จำเลยจะไม่เคยเข้ามาอยู่ในอำนาจศาลเลย บทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นการให้อำนาจศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีใช้ดุลพินิจได้ว่าจะดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบใด ซึ่งศาลสามารถใช้ดุลพินิจเป็นแต่ละเรื่องไปได้ ไม่จำเป็นต้องพิจารณาคดีลับหลังทุกเรื่องไป ซึ่งจะเป็นการผ่อนคลายจากปัญหาที่ขาดการยอมรับในเรื่องหลักสากลไปได้ในระดับหนึ่ง แต่หากจะให้กระบวนการในการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปตามหลักสากลและได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ ผู้วิจัยเห็นว่าหลักการและวิธีการเดิมในเรื่องดังกล่าวที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๖ และ ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นหลักการที่ได้อยู่แล้ว แม้จะไม่ใช่ที่ถูกต้องใจของหลายๆคนว่าศาลไม่อาจพิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยหลบหนีไปแต่ต้น ทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและไม่อาจลงโทษได้ แต่การที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาได้แม้ไม่มีตัวจำเลยมาแต่ต้น สุดท้ายก็ได้เพียงคำพิพากษาบับเดียวและก็ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้เช่นกัน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอให้กลับไปใช้หลักการเดิมซึ่งผลที่ได้รับมิได้แตกต่างกันกับหลักการที่แก้ไขใหม่ แต่หลักการดังกล่าวเป็นหลักสากลซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. กฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ พลสยามพริ้นติ้ง, ๒๕๕๓.
- เข็มชัย ชูติวงศ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ นิติบรรณาการ, ๒๕๔๑.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๙.
- คณิต ณ นคร. “พยานหลักฐานในคดีอาญา”, หนังสือวิชาการทางกฎหมายในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.
- คณิง ภาชัย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.
- ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ วิญญูชน, ๒๕๔๗.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. ศาลกับพยานบุคคล. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์, ๒๕๒๑.
- ยิ่งศักดิ์ ฤกษ์จินดา. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อักษร, ๒๕๔๑.
- สมชาย รัตนชื่นสกุล. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ แวนแก้ว, ๒๕๔๕).
- สัญญา ธรรมศักดิ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพฯ : สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ม.ป.ป.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๘.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๔๕.
- สุรินทร์ สฤษฏพงษ์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานหลักฐาน สำหรับรัฐศาสตร์ หน่วยที่ ๑ – ๕. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๔.

โสภณ รัตนากกร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
นิติบรรณาการ, ๒๕๔๕.

วารสาร

กลมชัย รัตนสกาวงศ์. “หลักกฎหมายวิธีปฏิบัติในชั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของกลุ่มประเทศ
คอมมอนลอร์”, วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ ๑๕ (๔), ธันวาคม ๒๕๒๘. หน้า ๗.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. “ระบบการพิจารณาความผิดทางอาญาของนักรการเมืองระดับสูงในประเทศ
ฝรั่งเศส”, รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ ๘๔ ปี ศาสตราจารย์
ดร.ประยูร กาญจนกุล คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า ๑๐๗ - ๑๑๒.

บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. “ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง
(Impeachment)”, วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
๑๗ (๓), มีนาคม ๒๕๔๐. หน้า ๑๐๔.

วิสาร พันธนะ. “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา”. อุลพาน, หน้า ๓๙ - ๔๐.

ปิยบุตร แสงกนกกุล. “คดีอาญาของรัฐมนตรีนในระบบกฎหมายฝรั่งเศส”, วารสารนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๔๖ (๔), ธันวาคม ๒๕๖๐. หน้า ๙๖๙.

สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม. โครงการสัมมนาเรื่อง “ความจำเป็นและแนวทาง
ในการจัดตั้งหน่วยงานรักษาความปลอดภัยของศาลยุติธรรม (Court Marshal)”.
๘ ปี สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า ๑๕๓ - ๑๕๔.

สรารุช เบญจกุล. “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยและการจำหน่ายคดีชั่วคราวของศาล”,
ศาลยุติธรรมปริทัศน์. ๑,๗, กรกฎาคม, ๒๕๕๐. หน้า ๓๙.

อุดม รัฐอมฤต. “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบในคดีอาญา”, วารสาร
นิติศาสตร์. ๒๕ (๒), มิถุนายน ๒๕๓๘. หน้า ๓๐๖ - ๓๐๗.

อุดม รัฐอมฤต. “การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย: หลักและข้อยกเว้นตามกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญาฝรั่งเศส”, วารสารนิติศาสตร์. ๒๐ (๑), มีนาคม ๒๕๓๓. หน้า ๗๐.

วิทยานิพนธ์

กันยารัตน์ สุทธิมนัส. “แนวทางการพัฒนาการดำเนินคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง
ตำแหน่งทางการเมือง”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขากฎหมายอาญาและ
กระบวนการยุติธรรมทางอาญา, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๙.

กู่เกียรติ เมืองสง. “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๐.

เกียรติ เมืองสง. “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

วรรณพงษ์ คำดี. “ศาลพิจารณากับการสืบพยานลับหลังจำเลย”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕.

สมศักดิ์ อินทร์พันธ์. “วิธีพิจารณาความของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางปกครองในประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สุวิชา ม่วงผล. “ศาลชั้นต้นกับการตรวจความจริงในคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตร์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

สุวิชา สิริพันธ์. “การคุ้มครองพยาน: ศึกษาการสืบพยานบุคคลโดยไม่เผชิญหน้าจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๗๒ วรรคสาม”. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์

เผ่าพันธุ์ ชอบน้ำตาล, ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์. ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, ผู้พิพากษาศาลฎีกาและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. สัมภาษณ์. ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑.

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๐.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรณ. “ลักษณะพิเศษบางประการของระบบศาลสหรัฐอเมริกา”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://www.institute.ago.go.th>, ๒๕๕๙.

ภาษาต่างประเทศ

Book

H.W.R Wade, Administrative Law, 5 th edition, oxford : Clarendon Press, 1983.

Patricia A.Hollander, Legal Handbook for Educators. Boulder, Colo: Westview Press, 1978.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสิริรัชต์ เมตตามิตรพงศ์
วัน เดือน ปีเกิด	๒๖ มีนาคม ๒๕๐๗
การศึกษา	มัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๕ โรงเรียนสตรีวิทยา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ประวัติการทำงานโดยย่อ	นิติกร ๖ แผนกคดี กองกฎหมาย การทำเรือแห่งประเทศไทย อัยการประจำกอง สำนักงานอัยการสูงสุด ผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ผู้พิพากษาศาลแขวงพระนครเหนือ รองเลขานุการศาลอุทธรณ์ภาค ๑ ผู้พิพากษาศาลอาญา ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้นประจำศาลจังหวัดตลิ่งชัน ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๑
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๑

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเมือง

เรื่อง การวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560

ผู้วิจัย นางสาวสิริรัชต์ เมตตามิตรพงศ์ **หลักสูตร** การป้องกันราชอาณาจักร วปอ.รุ่นที่ 60

ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ นับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ตลอดมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ด้วยเจตนารมณ์ที่ต้องการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้ครอบคลุมแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหมดและยังรวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถือเป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษของระบบศาลยุติธรรม ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อหน้าที่ มีกระบวนการพิจารณาคดีเป็นพิเศษโดยเฉพาะขั้นตอนการพิจารณาที่เป็นไปโดยเปิดเผยแยกจากระบบการพิจารณาคดีอื่นของศาลยุติธรรม ส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีความรวดเร็ว คล่องตัวยิ่งขึ้น การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยกำหนดให้ศาลยุติธรรมของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว องค์คณะผู้พิพากษาจำนวน 9 คน ซึ่งคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จะตรวจสอบพยานหลักฐาน พยานวัตถุ และไต่สวนพยานบุคคล เมื่อไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้นศาลจะนัดฟังคำพิพากษา หากจำเลยไม่มาฟังคำพิพากษาศาลจะเลื่อนการอ่านคำพิพากษาไปและออกหมายจับจำเลยให้มาฟังคำพิพากษา เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กำหนดแล้วจึงจะอ่านคำพิพากษาลับหลังจำเลยและให้ถือว่าจำเลยได้ฟังคำพิพากษานั้นแล้ว ส่วนการบังคับคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมื่อมีคำพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลฎีกาต้องดำเนินการให้มีการบังคับตามคำพิพากษา ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ผ่านมาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550 เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาแล้ว

สามารถบังคับได้ทันที เพราะคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นที่สุด ไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาอีกต่อไป

การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องกระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะสำคัญให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้ตามบทบัญญัติมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ซึ่งประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ข้อ 10 กำหนดให้ศาลมีอำนาจพิจารณาและไต่สวนพยานลับหลังจำเลยได้ แต่อย่างไรก็ตาม การพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ยังยึดหลักการพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเป็นหลักตลอดมาเพื่อให้สิทธิในการต่อสู้คดีแก่จำเลยอย่างเต็มที่ หากมีกรณีที่จำเลยหลบหนีระหว่างการพิจารณาคดีของศาล จะส่งผลให้ต้องหยุดกระบวนการพิจารณาคดีลงจนเป็นเหตุให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมืองมาบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ ตัวอย่างเช่น คดีที่นายวัฒนา อิศวเหม อธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงมหาดไทย ถูกศาลฎีกาแผนกคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาจำคุก 10 ปี ในคดีทุจริตต่อหน้าที่ราชการ เหตุใช้อำนาจข่มขู่หรือชักจูงใจให้ผู้อื่นร่วมออกโฉนดที่ดิน 1,900 ไร่ ที่คลองสาธารณประโยชน์และที่เทขยะมูลฝอยซึ่งเป็นที่สงวนหวงห้าม แล้วนำไปขายให้กรมควบคุมมลพิษ เพื่อก่อสร้างโครงการบำบัดน้ำเสีย ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ หรือในคดีที่ นายทักษิณ ชินวัตร อธิบดีนายกรัฐมนตรี ถูกศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาจำคุก 2 ปี ในคดีทุจริตประมุขที่ดียนานรัชดาภิเษกร่วมกับคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ภริยา และในคดีที่นายประชา มาลินนทร์ อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา อธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม และอธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยถูกศาลฎีกาแผนกคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาจำคุก 12 ปี ฐานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบในการผลักดันให้เร่งรัดสั่งซื้ออุปกรณ์ครุภัณฑ์บรรเทาสาธารณภัยตามโครงการพัฒนาระบบและบริหารการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ.2547 มูลค่า 6,687 ล้านบาท โดยมีขอบปัจจุบันบุคคลดังกล่าวอยู่ระหว่างหลบหนีไม่สามารถนำตัวมาบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ เป็นต้น

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 130 (9) และมาตรา 195 บัญญัติให้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กำหนดให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการทุจริตเป็นการเฉพาะ เนื่องจากการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีการกระทำที่แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป เช่น มีการวางแผนก่อนจะกระทำความผิด มีเครือข่ายในการกระทำความผิด มีการตระเตรียมในการกระทำความผิด ทำให้ยากต่อการแสวงหาพยานหลักฐาน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 จึงวางหลักการพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้

ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้แตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยควรใช้กับประชาชนทั่วไป แต่สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ข้าราชการ ผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมือง มีอำนาจบารมี ใช้เทคนิคและช่องว่างของกฎหมายบางประการกระทำความผิด เมื่อมีพยานหลักฐานกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็พยายามหลีกเลี่ยงหรือหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 27 , 28 และ 31 จึงบัญญัติเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นดังกล่าว โดยเฉพาะมาตรา 31 บัญญัติว่า “ การพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานให้กระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะสำคัญ ให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้ ” และในวรรคที่สอง บัญญัติว่า “ เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้ ”

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการไต่สวนพยานหลักฐานได้เนื่องจากความเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจกล่าวได้ว่า เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือไต่สวน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกจากห้องพิจารณาไปโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

(5) จำเลยทราบวันนัดแล้วไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องไต่สวนพยานหลักฐานใดในนัดนั้นโดยไม่เลื่อนคดีกรณีตาม (๓) ในกรณีที่ ต้องมีการส่งหนังสือ คำสั่ง หรือหมายอาญาของศาลให้ส่งไปยังทนายความของจำเลยแทน ”

โดยเฉพาะในอนุมาตรา 3 ซึ่งเป็นกรณีที่จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไป และศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้ก็สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ แต่โดยที่บทบัญญัติในเรื่องการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย (Trial in absentia) ดังกล่าวมีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของจำเลยในการต่อสู้คดี ซึ่งเป็นประเด็นทางกฎหมายที่มีการถกเถียงกันมากกว่าทำได้หรือไม่ กลุ่มคนที่แสดงความคิดเห็นล้วนแต่เป็นนักกฎหมายและนักสิทธิมนุษยชน บางคนแสดงความคิดเห็นว่าสามารถทำได้ บางคนแสดงความคิดเห็นว่าไม่สามารถทำได้ บางคนแสดงความคิดเห็นว่าขัดกับหลักสากล แต่กรณีจะสามารถทำได้หรือไม่หรือขัดกับหลักสากลหรือไม่นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ ได้บัญญัติเรื่องการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไว้เช่นกัน โดยบัญญัติว่า “ ภายหลังจากที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา 172 วรรคสอง แล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้... ” ดังนั้น การสืบพยานลับหลังจำเลยมิใช่เรื่องใหม่

เสียทีเดียวเพียงแต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 ได้บัญญัติในเรื่องนี้ไว้อาจส่งผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบรรดานักการเมืองทั้งหลายที่กระทำผิดกฎหมายแต่มิได้เกรงกลัวต่อกฎหมายนั่นเอง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีหลักการสืบพยานลับหลังจำเลย วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียในการสืบพยานลับหลังจำเลย ตลอดจนปัญหาข้อขัดข้องในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยศึกษาเปรียบเทียบกับ การสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย เปรียบเทียบกับแนวคิดและหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศ
2. เพื่อวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียและปัญหาข้อขัดข้องในการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนา ปรับปรุงหลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้บังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามหลักสากล

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีหลักการสืบพยานลับหลังจำเลย วิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย ตลอดจนปัญหาข้อขัดข้องในการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 เปรียบเทียบกับการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำบทยกกฎหมาย หนังสือวารสาร บทความทางวิชาการและข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน แล้วนำมาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

หลักการสำคัญของการพิจารณาคดีอาญาและถือเป็นหลักสากลซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ คือ การพิจารณาคดีต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย โดยในประเทศไทยบัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ความว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดให้มีโอกาสต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้อย่างเต็มที่ แต่หลักการดังกล่าวมีข้อยกเว้นในตอนท้ายที่บัญญัติว่า “เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” ซึ่งหมายถึงกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้นั่นเอง การที่กฎหมายบัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้มีสาเหตุมาจากการที่จำเลยในคดีอาญาอาศัยหลักกฎหมายดังกล่าวมาเป็นเทคนิคในการประวิงคดีโดยการหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเพราะกลัวที่จะได้รับโทษทัณฑ์ทำให้ศาลไม่อาจพิจารณาและพิพากษาคดีได้โดยเฉพาะคดีอาญาซึ่งเป็นคดีที่มีการกำหนดอายุความในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดไว้ เมื่อจำเลยหลบหนีไปจนคดีขาดอายุความก็สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้เช่นเดิมโดยไม่ต้องรับโทษ แต่ผู้เสียหายกลับไม่ได้รับการเยียวยาสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น ทำให้หลักการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้มีการขยายไปยังกฎหมายพิเศษอื่น ได้แก่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีทุจริตและประพฤติมิชอบพ.ศ.2559 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีค้ามนุษย์ พ.ศ.2559 และต่อมาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 ได้บัญญัติหลักการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน โดยมีเงื่อนไขและหลักการที่แตกต่างไปจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2550 และแตกต่างจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและคดีพิเศษอื่นที่กล่าวมาแล้ว

การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเริ่มใช้มาตั้งแต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 เรื่อยมาจนปัจจุบันแม้ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศสก็นำหลักการดังกล่าวมาใช้เช่นเดียวกัน คงแตกต่างกันในหลักเกณฑ์หรือวิธีการของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเป็นอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2542 เป็นต้นมาแต่อย่างไรก็ดี ปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากมีการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาได้ระยะหนึ่ง เนื่องมาจากคดีที่เข้าสู่การพิจารณาพิพากษา จำเลยส่วนใหญ่มักเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมืองและมักจะอาศัยช่องว่างของบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดให้ต้องพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย อาศัยช่องว่างของกฎหมายทำการหลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ทำให้ศาลไม่อาจดำเนิน

กระบวนการพิจารณาต่อไปและต้องเลื่อนคดีเพื่อรอให้มีการจับกุมตัวจำเลยได้ก่อนจึงจะพิจารณาคดีต่อไปได้ ปัญหาที่ตามมาคือเรื่องอายุความ บรรดาผู้กระทำความผิดเมื่อหลบหนีการจับกุมไปได้และรอจนกระทั่งคดีขาดอายุความก็สามารถกลับมาใช้ชีวิตได้ตามปกติโดยไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดที่ก่อขึ้น อันเป็นการหลีกเลี่ยงการบังคับใช้กฎหมาย ปัจจุบันประเทศไทยจึงมีการทบทวนหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยรวมถึงการสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลย และบัญญัติหลักเกณฑ์ใหม่ไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 มาตรา 28 วรรคสอง โดยกำหนดให้ศาลสามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้แม้ว่าจำเลยจะหลบหนีไปแต่ต้นและไม่เคยเข้ามาอยู่ในอำนาจศาลเลย โดยจำเลยไม่สามารถอาศัยช่องว่างของกฎหมายที่ต้องพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยมาเป็นเหตุให้ศาลต้องงดการพิจารณาคดี รวมทั้งไม่มีกำหนดอายุความไม่ว่าจำเลยจะหลบหนีไปนานเพียงใดคดีก็ไม่ขาดอายุความ ทำให้ต้องหลบหนีไปตลอดชีวิต ผลที่ได้คือเมื่อศาลพิจารณาพิพากษาคดีแล้วได้เพียงคำพิพากษาแต่ไม่สามารถบังคับโทษตามคำพิพากษาได้ แต่ในความเห็นของผู้ทำวิจัยยังคงมองว่า การที่ไม่กำหนดอายุความก็พอถือได้ว่าเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งเช่นกัน เพราะผู้กระทำความผิดที่หลบหนีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลก็ต้องหลบหนีไปตลอดชีวิต ต้องดำรงชีพอยู่ด้วยความหวาดระแวงว่าจะถูกจับกุมเมื่อใดต้องพลัดพรากจากครอบครัวบิดา มารดา ญาติพี่น้อง และมีชีวิตอยู่อย่างหลบๆ ซ่อนๆ หากความสุขไม่ได้

ข้อเสนอแนะ

การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 มีทั้งข้อดีและข้อเสียดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอแล้ว ทั้งในปัญหาเรื่องการอุทธรณ์ ฎีกาคำพิพากษา ซึ่งมีการแก้ไขหลักเกณฑ์ ในมาตรา 61 เกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์ซึ่งหากจำเลยประสงค์จะยื่นอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จำเลยต้องมาแสดงตนต่อศาลในวันที่ยื่นอุทธรณ์ อันเป็นการตัดสิทธิของจำเลยที่หลบหนีและศาลมีพิจารณาสืบพยานลับหลังและมีคำพิพากษาลับหลังจำเลย ทำให้สิทธิในการอุทธรณ์ของจำเลยหมดไป ซึ่งขัดต่อกติการะหว่างประเทศ ICCPR ข้อ 3 ที่ว่าจำเลยในคดีอาญามีสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างน้อยเพิ่มขึ้นอีก 1 ชั้นศาล รวมทั้งปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยจนจบกระบวนการและได้คำพิพากษามา 1 เรื่องแต่ไม่สามารถบังคับโทษจำเลยตามคำพิพากษาได้ ผู้กระทำความผิดยังคงลอยนวลและไม่ต้องรับโทษจากผลแห่งการกระทำของตน ทั้งยังทำให้ประเทศไทยไม่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ เนื่องจากไม่เป็นไปตามหลักสากล นอกจากนี้ชื่อของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังมีชื่อในแนวลบและไม่สามารถเข้าสู่เงื่อนไขการส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้เพราะถือเป็นเรื่องการเมืองซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหลักการเดิมที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 26 และ 27 ที่ต้องมีตัวจำเลยมาศาลในนัดแรกก่อนเพื่อให้ศาลได้อธิบายฟ้อง สอบคำให้การจำเลยก่อน หากภายหลังจำเลยไม่มาศาล

ศาลจึงจะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ โดยถือได้แล้วว่าจำเลยสละสิทธิในการได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับและตอบสังคมได้ เป็นหลักการที่ดีอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ดีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 มาตรา 28 วรรคสอง ก็มีได้ถึงกับบังคับไปทีเดียวว่าให้ศาลต้องพิจารณาคดีลับหลังจำเลยทุกกรณี เนื่องจากกฎหมายใช้คำว่า “ศาลมีอำนาจที่จะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้” ถึงแม้จำเลยจะไม่เคยเข้ามาอยู่ในอำนาจศาลเลย บทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นการให้อำนาจศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีใช้ดุลพินิจได้ว่า จะดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบใด ซึ่งศาลสามารถใช้ดุลพินิจเป็นแต่ละเรื่องไปได้ ไม่จำเป็นต้องพิจารณาคดีลับหลังทุกเรื่องไป ซึ่งจะเป็นการผ่อนคลายจากปัญหาที่ขาดการยอมรับในเรื่องหลักสากลไปได้ในระดับหนึ่งแต่อย่างไรก็ดีจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าควรกลับไปใช้หลักการเดิมที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 ซึ่งมีข้อดีมากกว่าทั้งยังเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปและไม่ขัดกับหลักสากล